

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Olsztyn, dnia 3 grudnia 2013 r.

Poz. 3293

UCHWAŁA NR XLI/279/2013 RADY MIEJSKIEJ RUCIANE-NIDA

z dnia 30 października 2013 r.

w sprawie przyjęcia "Programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida na lata 2013 - 2016".

Na podstawie art.7 ust.1 pkt 9 oraz art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 18 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.) oraz art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zm.) Rada Miejska Ruciane-Nida uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida na lata 2013-2016 " w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Ruciane – Nida.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Waldemar Kukielko

Załącznik do Uchwały Nr XLI/279/2013
Rady Miejskiej Ruciane-Nida
z dnia 30 października 2013 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA I GMINY RUCIANE-NIDA
2013-2016**

**Ruciane-Nida
2013**

SPIS TREŚCI

I.	Wprowadzenie	s. 4-5
II.	Uregulowania formalno – prawne	s. 5-12
II.1.	Prawo samorządowe	s. 5
II.2.	Prawo w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	s. 5-12
II.2.1.	Wybrane przepisy ogólne oraz formy i sposoby ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	s. 5-8
II.2.2.	Organy ochrony zabytków	s. 8-11
II.2.3.	Podstawy prawne sporządzania i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 11-12
III.	Założenia zawarte w strategicznych dokumentach wykorzystane do opracowywania programu opieki nad zabytkami	s. 12-34
III.1.	Założenia wynikające z tez do krajowego i wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	s. 12-16
III.2.	Założenia zawarte w Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020	s.16-17
III.3.	<i>Program opieki nad zabytkami a Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Strategia Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego</i>	s. 17-20
III.4.	<i>Program opieki nad zabytkami a akty prawa miejscowego</i>	s. 20-34
IV.	Chronione zabytki Miasta i Gminy Ruciane-Nida	s. 34-42
IV.1	Zabytki wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego	s. 34-35
IV.1.1.	Rejestr zabytków nieruchomych.	s.35-37
IV.1.2.	Rejestr zabytków ruchomych.	s. 37
IV.1.3.	Rejestr zabytków archeologicznych	s. 37
IV.2.	Zabytki wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków	s. 37-38
IV.3	Placówki muzealne, wystawiennicze i izby tradycji	s. 39-41
IV.4.	Ochrona krajobrazu kulturowego miasta i gminy w dokumentach prawa miejscowego	s. 41-42
V.	Charakterystyka zasobów kulturowych Miasta i Gminy Ruciane-Nida	s. 42-64
	Rys historyczny	
V.1.	Pradzieje	s. 42-57
V.1.1.	Osadnictwo w XIII-XVI wieku	s. 42-44
V.1.2.	Przemiany w XVII-XVIII wieku	s. 44-47

V.1.3.	Wiek XIX	s. 47-49
V.1.4.	Od I wojny do końca II wojny światowej	s. 50-53
V.1.5.	Okres od roku 1945 do czasów nam współczesnych	s. 53-54
V.1.6.	Historyczny układ urbanistyczny	s.55-57
V.2.	Historyczne układy ruralistyczne	s.57-58
V.3.	Charakterystyka zasobu obiektów zabytkowych	s. 58-60
V.4.	Ocena stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego	s. 60-64
VI.	Ochrona krajobrazu kulturowego miasta i gminy	s. 65-67
VI.1.	Współczesne funkcje obiektów zabytkowych	s. 65
VI.2.	Ocena stanu technicznego obiektów zabytkowych i stanu dokumentacji	s. 65-66
VI.3.	konserwatorskiej	
	Czynniki wpływające na środowisko kulturowe Miasta i Gminy	s. 66-67
VII.	Ruciane-Nida	
	Założenia programowe ochrony zabytków Miasta i Gminy Ruciane-	s. 67-70
VIII.	Nida	
	Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków	s. 70-72
VIII.1.	Działania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu	s. 70-71
VIII.2	kulturowego Miasta i Gminy Ruciane-Nida	
.	Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z	s. 71-72
VIII.3.	promocją zabytków i walorów miejskiej przestrzeni kulturowej Miasta i	
	Gminy Ruciane-Nida	
	Realizacja i finansowanie przez miasto i gminę zadań z zakresu	s. 72
IX.	ochrony zabytków	
	Zadania miasta i gminy związane z ochroną środowiska w zakresie	s. 73-74
X.	konserwacji zieleni zabytkowej	
	Wykazy zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa	s. 74-78
XI.	Warmińsko-Mazurskiego	
	TABELA 1.	s.79-87
	MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ ZABYTEKÓW	
	NIERUCHOMYCH. REJESTR ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA	
	WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO	s. 79-82
	TABELA 2.	
	MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ ZABYTEKÓW	
	RUCHOMYCH. REJESTR ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA	
	WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO	s. 83-87

XII. Wykazy zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)

TABELA 3. s. 88-106

MIASTO I GMINA RUCIANE -NIDA. WYKAZ

ZABYTKÓWNIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI

ZABYTKÓW

TABELA 4 s. 88-104

MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ STANOWISK

ARCHEOLOGICZNYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI

ZABYTKÓW s.105-106

I. Wprowadzenie

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida jest dokumentem pomocniczym w pracy samorządu i określa zadania w zakresie podanym w tytule na lata 2013-2016. Zadania te dotyczą sfery szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminnym.

Działania związane z rozwojem miasta i gminy muszą opierać się przede wszystkim na jego zasobach i walorach. Istotne jest zatem wykorzystanie w polityce gminnej zarówno zasobów środowiska przyrodniczego jak i środowiska kulturowego. Rozwój miasta i gminy musi uwzględniać pielęgnowanie jego tożsamości kulturowej przejawiającej się między innymi w dziedzictwie materialnym. Krajobraz kulturowy i zabytki stanowią interesującą odmienność regionu, która odpowiednio wypromowana może podnieść jego atrakcyjność nie tylko w dziedzinie rozwoju turystyki, ale także atrakcyjność ekonomiczną w wymiarze ogólnym i lokalnym. Jakość przestrzeni kulturowej gminy przekłada się również na podniesienie poziomu życia mieszkańców.

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida dotyczy zatem takiej sfery działań, która wpływa na poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego i która decyduje w znacznym stopniu o stanie zasobów i walorach gminy.

Program jest komplementarny ze *Strategią Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego; Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020.*, jest też zgodny z prawem miejscowym, a w szczególności *Strategią zrównoważonego rozwoju miasta i gminy Ruciane-Nida do roku 2015* przyjętą uchwałą Nr XXII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia 28.05.2008 r.; z planami zagospodarowania przestrzennego oraz *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane-Nida*, zmienionym Uchwałą Nr XXX/361/04 Rady Miejskiej w Rucianem-Nida z dnia 29 grudnia 2004 roku.

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida został opracowany na zlecenie Urzędu Gminy Ruciane-Nida, przez Adama Żywiczyńskiego – konserwatora zabytków, w latach 1999 – 2006 kierownika Delegatury Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Ełku. Podstawę merytoryczną opracowania stanowi, dokonana przez autora w 2012 roku, lustracja stanu obiektów zabytkowych na interesującym nas obszarze w celu sporządzenia Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) Miasta i Gminy Ruciane-Nida.

II. Uregulowania formalno – prawne

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie nakazuje art. 82. Konstytucji.

II.1. Prawo samorządowe

Ustawowym zadaniem samorządów jest m.in. wykonywanie zadań w zakresie kultury zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591, z

późniejszymi zmianami). Do zadań własnych gminy zalicza się m. in. ład przestrzenny, kultura (w tym opieka nad zabytkami).

II.2. Prawo w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z 2003 r. z późniejszymi zmianami). W samej nazwie ściśle powiązано ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, dlatego też konieczne jest przybliżenie podstawowych przepisów cytowanej ustawy dotyczących zarówno ochrony jak i opieki oraz struktury ochrony zabytków, z którą samorząd lokalny powinien współpracować.

II.2.1. Wybrane przepisy ogólne oraz formy i sposoby ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek. W brzmieniu art. 3 pkt 1.), zabytek to: „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Obowiązująca *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wyodrębniła dwie formy podejścia do zabytków. Mówi się w niej o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1). Zgodnie z art. 4. cytowanej ustawy:

- „Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
- a) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - b) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - c) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
 - d) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - e) kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - f) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.”

2). Zgodnie z art. 5 cytowanej ustawy:

„Opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- a) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- b) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- c) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- d) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- e). popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”

Kolejny przepis art. 6 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wyszczególnia zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne i wskazuje co pod tymi pojęciami jest rozumiane.

- Za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.
- Za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z przepisem, ustawowej ochronie podlegają nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Cztery prawne formy ochrony zabytków określa artykuł 7 cytowanej ustawy:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego .

Sposób ochrony zabytków.

- Wpisu do rejestru zabytków na terenie województwa dokonuje wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 cyt. ustawy). Zabytek nieruchomy wpisywany jest na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust 1 i 2 cyt. ustawy). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę (art. 10 ust 1 i 2 cyt. ustawy). Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2 czerwca 2011 poz. 661).

- Uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury następuje w formie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego (art. 15 ust 1 cyt. ustawy).
- Utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej może nastąpić na podstawie uchwały rady gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 16 ust 1 cyt. ustawy).
- Ustalenia ochrony dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, dokonuje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 16 ust 1 cyt. ustawy).

II.2.2. Organy ochrony zabytków

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 89 określa dwuinstancyjność organów ochrony zabytków.

Na szczeblu centralnym organem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (druga instancja);

Organem terenowym jest wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków (pierwsza instancja).

Obu instancjom przyporządkowana jest określona ranga i zadania (art. 90 cytowanej ustawy).

1. Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, do jego zadań należy, w szczególności:

- opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;

- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności (art. 90 pkt 1 cytowanej ustawy):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sporządzanie, w ramach przyznanego budżetu, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Warmińsko-Mazurskim Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Narodowy Instytut Dziedzictwa wraz z ośrodkami terenowymi (dla regionu Warmii i Mazur powołany został Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Olsztynie) zajmuje się problematyką rozpoznania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa (art. 96, pkt 2 cytowanej ustawy).

II.2.3. Podstawy prawne sporządzania i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną do opracowywania gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ust. 1-6 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z 2003 r.)*.

Przepis ten wprowadza obowiązek sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z wspomnianym artykułem 87 cytowanej *Ustawy* burmistrz miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten podlega uchwaleniu przez radę miejską, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz miasta sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie miejskiej.

Artykuł 87 ust. 2 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wskazuje następujące cele programów opieki nad zabytkami:

- a) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- b) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- c) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- d) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- e) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- f) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- g) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc związanych z opieką nad zabytkami.

III. Założenia zawarte w strategicznych dokumentach wykorzystane do opracowywania programu opieki nad zabytkami

III.1. Założenia wynikające z tez do krajowego i wojewódzkiego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Tezy *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* zostały opracowane przez specjalny zespół składający się z członków Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury. Tezy te zostały pozytywnie zaopiniowane przez Radę Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury w dniach 25 i 26 marca 2004 roku.

W opracowanym dokumencie czytamy między innymi:

„Ich [zabytków] ochrona została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek Państwa (art. 5 Konstytucji RP – *Rzeczpospolita Polska /.../ strzeże dziedzictwa narodowego*). Zabytki w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym, nad którym pieczę kodyfikuje art. 82 Konstytucji stanowiący: obowiązkiem Obywatela /.../ jest troska o dobro wspólne.

Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniając się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. Taką rolę zabytków mocno podkreślała między innymi Europejska Karta Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego z 1975 roku (art. 3, 4, 5). Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństw, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenia dla sfery ekonomii i gospodarki.

Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów porządkujących tę sferę, dostosowujących ją do warunków gospodarki rynkowej, zarówno poprzez niezbędne uzupełnienia i korekty legislacyjne jak i poprzez zmiany organizacyjne obejmujące konieczne rozszerzenie zakresu działań istniejących instytucji, aż po zmiany w strategii i organizacji ochrony. Te niezbędne, wprowadzone na zasadzie ewolucji, zmiany powinny z jednej strony nie dopuścić do utracenia dotychczasowego bezcennego dorobku Polski w dziedzinie ochrony, z drugiej umożliwić funkcjonowanie i rozwój tej dziedziny w Zjednoczonej Europie./.../ Program krajowy określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasada *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),

- zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasada odwracalności metod i materiałów,
- zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów - pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowniczych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych”.

W tezach do *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* wyznaczone zostały następujące cele działań:

1. W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. W zakresie działań o charakterze systemowym:

- Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury World Cultural Heritage. (Światowe Dziedzictwo Kulturowe).
- Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

3. W zakresie systemu finansowania:

- Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- Tworzenie systemu stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwa użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
- Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. W zakresie kształcenia i edukacji:

- Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. W zakresie współpracy międzynarodowej:

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

III.2. Założenia zawarte w Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020

Ogólne założenia do programu gminnego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest *Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego"*. Stanowi on część składową *Narodowej Strategii Kultury*. Program ten jest zgodny z *Narodowym Planem Rozwoju (Ustawa z dnia 20.04. 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju, Dz. U. Nr 116, poz. 1206)* oraz z założeniami do krajowego programu ochrony zabytków. Podstawą do sformułowania *Narodowego Programu Kultury "Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego"* jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów z pożytkiem dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W ramach tej strategii określone zostały podprogramy, priorytety i działania *Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego”* :

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

Jednym z celów tego działania jest wykształcenie zachęt dla przedsiębiorców i osób fizycznych do inwestowania w zabytki.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne i inne cele społeczne.

Przewidziano między innymi programy wsparcia finansowego (program „polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej” i Program „Promesa Ministra Kultury”).

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Przewidziano między innymi organizowanie letnich szkół dziedzictwa dla uczniów.

Działanie 2.2 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granicę.

Przewidziano budowę sieci informacji wirtualnej.

III.3. Program opieki nad zabytkami a Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Strategia Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida jest zgodny z wyznaczonymi w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego* (przyjęty przez Sejmik Województwa Warmińsko – Mazurskiego uchwałą Nr XXXIII/505/02 z dnia 12 lutego 2002 r.) celami polityki

przestrzennej, zasadami zagospodarowania przestrzennego województwa oraz zasadami ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej obejmującej ochronę dziedzictwa kulturowego przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowych działań ochronnych i rewaloryzacyjnych oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona dziedzictwa kulturowego jako filaru turystyki,
- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej , a także obiektów o mniejszej randze lecz decydującej o odrębności regionalnej,
- przywrócenie zespołom staromiejskim historycznego charakteru (rewaloryzacji),
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych,
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

Ponadto *Program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Ruciane-Nida* jest zgodny ze *Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego* /zatwierdzona Uchwałą nr XVIII/272/00 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 24 lipca 2000 r./

Wśród celów strategicznych w ośmiu obszarach rozwoju, przyjętych jako priorytetowe dla województwa warmińsko-mazurskiego, wymieniono również dziedzictwo i kulturę. Cel strategiczny w tym obszarze został nazwany: „Bogactwo dziedzictwa i kultury regionu istotnym czynnikiem rozwoju społeczno –gospodarczego”.

Dla celu strategicznego określono natomiast następujący cel operacyjny: „Dobry stan zabytków i muzeów”, który rozwinięto w następujący sposób:

„Ochrona dziedzictwa stanie się priorytetem polityki kulturalnej w regionie, uwzględnianym w lokalnych strategiach i programach, wspieranym środkami finansowymi:

- ◆ Ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków oraz współpraca administracji rządowej, samorządowej, właścicieli i użytkowników stworzą warunki do rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury z pożytkiem dla społeczności lokalnych i regionu.
- ◆ Zwiększy się dbałość o muzea w województwie. Lepsze warunki ich funkcjonowania zapewnią - odpowiedni stan kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne.
- ◆ Wsparcie otrzymają inicjatywy lokalne (w tym mniejszości narodowe) w tworzeniu placówek muzealnych, izb regionalnych, kolekcji oraz promocji miejsc historycznych.”

Strategia Województwa Warmińsko -Mazurskiego została zaktualizowana - *Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko - Mazurskiego do roku 2020* (zatwierdzona Uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego nr XXXIV/474/05 z dnia 31 sierpnia 2005 r.).

Oto uproszczony system zawartych w niej priorytetów:

- Konkurencyjna gospodarka
- Otwarte społeczeństwo

- Nowoczesne sieci

celów strategicznych:

- Wzrost konkurencyjności gospodarki
- Wzrost aktywności społecznej
- Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych

Jednym z celów operacyjnych Priorytetu: konkurencyjna gospodarka jest wzrost potencjału turystycznego.

Wśród planowanych działań przyjęto:

A. Opracowanie koncepcji produktów turystycznych:

- stałe badania rynku turystycznego, w tym ewidencja i badania wszystkich kategorii zabytków (w celu rozwoju, konserwacji, rewaloryzacji i zagospodarowania dóbr kultury),
- wyeksponowanie specyfiki i wypromowanie tradycji regionu, opracowania szerokiej i urozmaiconej oferty turystycznej opartej o tradycje wydarzeń historycznych w regionie, posiadane obiekty zabytkowe i regionalną kuchnię.

B. Wspieranie rozwoju infrastruktury:

- zwiększanie dbałości o muzea w województwie, poprzez wsparcie kadry merytorycznej, poprawę bazy lokalowej i lepsze wyposażenie techniczne;

D. Współpraca na rzecz rozwoju turystyki:

- wsparcie otrzymują inicjatywy lokalne (w tym mniejszości narodowych) w tworzeniu placówek muzealnych, izb regionalnych, kolekcji oraz promocji miejsc historycznych;

Działania te obejmują zatem wsparcie dla poczynań związanych z ewidencjonowaniem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych.

III.4. Program opieki nad zabytkami a akty prawa miejscowego

Program opieki nad zabytkami jest zgodny z dokumentami powiatowymi i gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Strategia zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Ruciane-Nida do roku 2015, Uchwały Nr XII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia 28.05.2008 r.*
- *Plan odnowy miejscowości Gałkowo przyjęty uchwałą Nr IV/108/2007 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.09.2007 r.*
- *Plan odnowy miejscowości Krzyże przyjęty uchwałą Zebrania Wiejskiego Sołectwa Krzyże Nr I/2008 z dn. 21.01.2008 r. i uchwałą Nr XIX/7/2008 Rady Miejskiej Ruciane- Nida z dn. 27.02.2008 r.*

➤ *Plan odnowy miejscowości Ładne Pole na lata 2009-2016 przyjęty uchwałą Nr XXXVI/15/2009 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.03.2009 r. i uchwałą Nr I/2009 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Śwignajno z dn. 19. 03.2009 r.*

➤ *Plan Odnowy Miejscowości Wólka przyjęty uchwałą Nr XIX/6/2008 Rady Miejskiej w Rucianem -Nidzie z dnia 27.02.2008 r. i uchwałą Nr I/2007 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Wólka z dnia 18.12.2007 r.*

oraz dokumentami określającymi kierunki polityki przestrzennej miasta i gminy:

➤ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane-Nida, przyjęty Uchwałą Nr X/52/99 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia 29.06.1999 roku*

➤ miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowym ważnym dokumentem jest *Strategia zrównoważonego rozwoju miasta i gminy Ruciane-Nida do roku 2015 Uchwały Nr XXII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane- Nida z dnia 28.05.2008 r.*

Strategia stworzona jako jeden z najważniejszych dokumentów planistycznych jednostki samorządu terytorialnego. Powstała w celu wskazania silnych i słabych stron Gminy, jej potrzeb oraz możliwości ich zaspokojenia, jak również określenia kierunków i działań w celu dalszego rozwoju.

W ramach działań związanych z rozwojem turystyki odbywa się promocja gminy dokonywana przez jednostki samorządu terytorialnego między innymi w formie:

- wydawnictw
- organizowania i promocji wydarzeń kulturalnych, turystycznych, gospodarczych, sportowych,
- budowania tożsamości lokalnej na bazie kultury i tradycji,
- budowania silnej, łatwo rozpoznawalnej marki lokalnych produktów utożsamianych z gminą,
- zainteresowania mediów sprawami gminy,
- nawiązania stosunków partnerskich z organizacjami pozarządowymi,
- wspierania wymiany przygranicznej i handlu ze Wschodem.

W ramach analizy SWOT wskazano na:

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Marka Mazur jako regionu turystycznego; • Korzystne położenie geograficzne – bliskość dużych ośrodków (Warszawa, Gdańsk, Olsztyn); • Naturalne piękno krajobrazu; • Kultura i tradycja – unikalna kultura starowierców oraz dziedzictwo Prus Wschodnich; • Dostępność największych jezior, rzeka Krutynia; • Bardzo dobrze rozwinięta baza noclegowa; • Baza sportowo – rekreacyjna; • Trasy rowerowe, ścieżki ekologiczne, stacje wodne; • Środowisko naturalne; 	<ul style="list-style-type: none"> • Zła dostępność komunikacyjna – zły stan dróg wojewódzkich i powiatowych – kluczowych szlaków komunikacyjnych dla rozwoju turystyki; • Brak organizacji (współpracy) między podmiotami turystycznymi: <ul style="list-style-type: none"> - Brak wspólnych inicjatyw promocyjnych; - Brak standardów oferty turystycznej; • Słaba promocja gminy: <ul style="list-style-type: none"> - W Internecie; - W mediach o zasięgu krajowym; • Słaba infrastruktura turystyczna: <ul style="list-style-type: none"> - Brak ogólnodostępnych terenów rekreacyjnych;

<ul style="list-style-type: none"> - Czyste lasy i wody; - Flora i fauna; • Rozpoznawalność gminy jako ośrodka turystycznego i folklorystycznego; • Brak uciążliwego przemysłu na terenie gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczająca ilość łatwo dostępnych i wyraźnie oznakowanych szlaków spacerowych; • Niewystarczająca jakość bazy noclegowej; • Niewystarczająca ochrona dziedzictwa kulturowego; • Utrudnione możliwości inwestycyjne: <ul style="list-style-type: none"> - Dla ewentualnych dużych inwestycji turystycznych i około turystycznych (tereny, kapitał); - Ograniczenia spowodowane występującymi formami ochrony przyrody; • Słaba infrastruktura łączności: <ul style="list-style-type: none"> - Niedostępność Internetu szerokopasmowego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Fundusze unijne: <ul style="list-style-type: none"> - Możliwość uzyskania wsparcia na inwestycje gminne; - Możliwość dofinansowania projektów agroturystycznych; - Dofinansowanie projektów realizowanych przez przedsiębiorców; • Zapotrzebowanie na turystykę aktywną; • Moda na agroturystykę; • Moda na regionalizm; • Stworzenie regionalnego produktu turystycznego; • Nawiązanie współpracy z sąsiadującymi gminami – wspólna promocja i organizacja wydarzeń kulturalnych, sportowych; • Pojawienie się zewnętrznych inwestorów w związku z rozwojem rynku usług turystycznych; • Możliwość skorzystania z „przykładów dobrych praktyk” – zapożyczanie z projektów realizowanych w innych miejscach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Szlak tranzytowy – ciężki transport samochodowy; • Brak środków finansowych na realizację projektów inwestycyjnych i promocyjnych: <ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające środki finansowe gminy; - Brak alternatywnych (poza unijnymi) źródeł finansowania projektów turystycznych; • Trudności z pozyskaniem środków: <ul style="list-style-type: none"> - Zmieniające się „reguły gry”; - Konkurencja ze strony innych gmin składających wnioski; • Brak współpracy między samorządami lokalnymi okolicznych gmin (konkurowanie ośrodków); • Obniżenie atrakcyjności regionu i gminy.

Proces zrównoważonego i harmonijnego rozwoju Gminy wymaga od władz i podmiotów lokalnych umiejętności zapobiegania i eliminowania rozpoznanych zagrożeń oraz tworzenia zaspokojenia stale rosnących potrzeb. Służą temu jasno określone cele strategiczne, stanowiąc ramy zrównoważonego rozwoju Gminy. Celom strategicznym podporządkowane są cele (zadania) szczegółowe.

I obszar strategiczny –

Rozwój turystyki, agroturystyki, zachowanie dziedzictwa regionu.

Cel:

Rozwój turystyki i rekreacji wraz z promocją gminy.

Zadania:

- Urządzenie ścieżki rowerowej wzdłuż Alei Wczasów w Rucianem-Nidzie.
- Promocja Gminy Ruciane-Nida jako miejsca o ciekawej historii i kulturze, bogatej przyrodzie i pięknym krajobrazie.
- Budowa tras turystycznych na terenie Gminy Ruciane-Nida.
- Promenada nad jeziorem Nidzkim w Rucianem-Nidzie.
- Współpraca Gminy Ruciane-Nida w obszarze transgranicznym (Polska – Litwa – Rosja).
- Ścieżka rowerowa łącząca Uktę z Rucianem-Nidą.

Dla części miejscowości gminy Ruciane-Nida wykonano plany odnowy:

Plan odnowy miejscowości Gałkowo przyjęty uchwałą Nr IV/108/2007 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.09.2007 r.

Autorzy opracowania zwrócili uwagę na usytuowanie miejscowości w krajobrazie przyrodniczym i kulturowym. O samej miejscowości Gałkowo napisano między innymi: „Do dziś w samym Gałkowie zachował się ruralistyczny układ i wiele starowierskich drewnianych domów./.../Dom składał się zwykle z dwóch izb, połączonych sienią. Dwuspadowe dachy nakrywano trzcinań bądź słomą, potem gontem i dachówką. We wschodnim rogu izby na półkach stały ikony. Ten zwyczaj w rodzinach starowierskich zachował się do dnia dzisiejszego. Istotnym elementem wiosek były (i nadal są) małe drewniane łaźnie tzw. ”bajnie”. Specyfika tych wiosek zachowała się do dziś. Wciąż jeszcze podziwiać można wiele ciekawych detali architektonicznych – okien z malowanymi kolorowo okiennicami, pięknych drzwi i ganków.” Autorzy opracowania mają także świadomość, że: „Wsie, takie jak Gałkowo tworzą dziś zabytkowo - historyczny zespół osadniczy, wymagający ochrony i rewaloryzacji, ustalający potrzebę sporządzania dla takich wsi opracowań historyczno - przestrzennych w trybie miejscowych planów szczegółowego zagospodarowania przestrzennego.”

Zwrócono także uwagę na przeobrażenia kulturowe jakie nastąpiły w okresie po drugiej wojnie światowej, z których, za ważny dla kulturowego obrazu wsi, uznano obiekt usługowy (restauracja), usytuowany w zabytkowym budynku z XIX w. Budynek ten należał do rodziny Lenhdorff, a następnie został przeniesiony ze Sztynortu przez obecnego właściciela. Autorzy mając świadomość przemijania zaniedbanej spuścizny kulturowej materialnej i niematerialnej widzą szansę ratowania jej przez budowanie poczucia tożsamości kulturowej mieszkańców Gałkowa przy jednoczesnym budzeniu „ducha przedsiębiorczości”. Bardzo cenne dla zachowania tej „historycznej enklawy starowierców” jest także stwierdzenie, że „/.../ nie powinno się stawiać na przedsiębiorczość za wszelką cenę, bez przygotowania, opierając się na obcych kulturowo wzorach. Przede wszystkim należy docenić i zrozumieć cechy własnej tradycji i kultury. Odszukać jej wyrazy materialne i uświadomić sobie wyniesiony z domu system wartości.”

Uporządkowano też informacje w formie analizy SWOT:

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywna społeczność lokalna; • Silni liderzy tej społeczności; • Unikatowy, zachowany w całości ruralistyczny układ i architektura wsi; • Atrakcyjne położenie; • Oryginalna historia wsi i związany z tym unikatowy klimat kulturowy starowerskiej osady. 	<ul style="list-style-type: none"> • Znikoma ilość gospodarstw agroturystycznych; • Słaba promocja samej wsi jako miejsca atrakcyjnego turystycznie; • Promocja skupia się tylko na ośrodkach usytuowanych na końcu wsi (stadnina koni, ośrodek „Sielankowo”, „Knajpa u Targowiczan”);
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wypromowanie krajobrazu kulturowego wsi jako produktu kulturowego; • Zainteresowanie Gałkowem turystów z kraju i zagranicy; • Stworzenie Starowerskiego Parku Kulturowego obejmującego min. Gałkowo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wymuszona rozwojem miejscowości zmiana unikalnego wyglądu wsi; • Wyzolowanie się ważnych turystycznie ośrodków usytuowanych na końcu wsi (stadnina koni, ośrodek „Sielankowo”, Knajpa u Targowiczan) od Gałkowa i jego mieszkańców.

Wskazane zostały następujące priorytety, cele i zadania:

Priorytet I. Wieś przyjazna mieszkańcom i turystom

Cele:

- podniesienie standardów życia i odpoczynku na wsi;
- podniesienie atrakcyjności turystycznej wsi;
- zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców;
- integracja społeczności wiejskiej;
- poprawa atrakcyjności zamieszkania.

Zadania:

- modernizacja wiejskiej świetlicy, w tym utworzenie sanitariatów;
- doposażenie świetlicy;
- doposażenie placu zabaw;
- budowa sceny;
- poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i gości – progi spowalniające;
- utworzenie szlaku rowerowo - pieszego wokół Gałkowa.

Priorytet II. Ratujmy dziedzictwo kulturowe Gałkowa

Cele:

- podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie historii i kultury wsi;

- utrwalenie dziedzictwa kulturowego dawnych mieszkańców wsi;
- promocja wsi jako miejsca atrakcyjnego wypoczynku;
- wzrost atrakcyjności mieszkaniowej, turystycznej i inwestycyjnej wsi.

Zadania:

- warsztaty dla dzieci i młodzieży odkrywające bogactwo kulturowe regionu;
- piknik z historią – impreza dla mieszkańców i gości przybliżająca dawne tradycje w regionie;
- oznakowanie najatrakcyjniejszych architektonicznie drewnianych domów.

Priorytet III. Kapitał ukryty w historii naszej wsi**Cele:**

- zwiększenie dochodów mieszkańców, a tym samym ich standardu życia;
- budzenie ducha przedsiębiorczości;
- poszerzenie funkcji wsi;
- poprawa wyglądu wsi.

Zadania:

- warsztaty przedsiębiorczości dla osób chcących tworzyć gospodarstwa agroturystyczne;
- tworzenie gospodarstw agroturystycznych (indywidualne możliwości mieszkańców);
- organizacja sołeckich imprez plenerowych;
- poprawa estetyki wsi (indywidualne możliwości mieszkańców).

Plan odnowy miejscowości Krzyże przyjęty uchwałą Zebrania Wiejskiego Sołectwa Krzyże Nr I/2008 z dn. 21.01.2008 r. i uchwałą Nr XIX/7/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 27.02.2008 r.

W planie odnowy miejscowości Krzyże za główną wartość uznano: „odbudowę tożsamości i integralności wsi oraz zachowaniem wartości życia wiejskiego”. Wśród licznych potrzeb aktywizacji społeczeństwa jest także mowa o porządkowaniu przestrzeni wiejskiej i renowacji historycznych obiektów. Wśród skrzętnie opisanej historii miejscowości dużo miejsca zajmują dzieje powojenne, a zwłaszcza zmiana obecnego wyglądu wsi Krzyże i świadomości dzisiejszych mieszkańców dokonująca się stopniowo od chwili pojawienia się we wsi, początkowo w okresie letnim, artystów tworzących Studencki Teatr Satyryków, a z czasem osiedlających się tutaj na dłużej. W opracowaniu wymienia się takie nazwiska jak Jerzy Markuszewski, Agnieszka Osiecka, Andrzej Jarecki, Jan Tadeusz Stanisławski, Andrzej Drawicz, Ziemowit Fadecki, Barbara Wrzesińska, Olga Lipińska, Andrzej Strumiłło, Daniel Passent, Jan Pietrzak, Krystyna Sienkiewicz, Wojciech Młynarski i wielu innych, którzy przybywali do Krzyży o starej, typowo mazurskiej zabudowie. Z czasem wieś rozbudowywała się o nowe siedliska przybyszy z Warszawy.

Zwrócono również uwagę, że: „Bogate dziedzictwo kulturowe, zabytki przyrodnicze i architektoniczne ulokowane w całej gminie Ruciane-Nida są elementem warunkującym atrakcyjność turystyczną miejscowości. Obok walorów estetyczno – poznawczych wzbogacają one życie kulturalne”.

W planie wskazano słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia:

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wysokie walory krajobrazu, • czyste otoczenie i środowisko naturalne, • aktywna, przedsiębiorcza i otwarta społeczność lokalna, • zaangażowanie lokalnych liderów • tereny do zagospodarowania na cele kulturalne, • brak uciążliwego przemysłu, • młody wiek mieszkańców, • zwiększone zainteresowanie mieszkańców estetyką otoczenia, • wzrastająca średnia długość życia mieszkańców, • licznie występujące pomniki przyrody, • funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak wodociągów oraz sieci i kanalizacyjnej, • brak małej architektury (ławeczki), • brak ciągów pieszych (chodników) • zły stan nawierzchni dróg, • brak w miejscowości świetlicy wiejskiej, • niedostateczna baza do rozwoju sportu, • peryferyjne położenie w stosunku do ośrodka gminnego, • brak organizacji pozarządowych • brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej (miejsca atrakcyjnych, tablice informacyjne, miejsca wypoczynku, mała gastronomia, miejsca noclegowe itp.), • niewystarczająca promocja walorów miejscowości i jej otoczenia (w tym np. w Internecie).
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość uzyskania środków finansowych, • moda na mieszkanie „za miastem”, • pozyskanie inwestorów, • promocja walorów sołectwa, • wspieranie przez państwo inicjatyw lokalnych, • rozwój aktywnej turystyki, • promowanie i dofinansowanie tworzenia alternatywnych źródeł dochodów na wsi, • możliwość podnoszenia własnych kwalifikacji przez mieszkańców, • wykorzystanie walorów przyrodniczych w tym dla rozwoju turystyki, • możliwość stworzenia atrakcyjnego krajobrazowo, wygodnego i bliskiego naturze miejsca zamieszkania w przyjaznym środowisku społecznym, • współpraca z gminą przy realizacji strategii rozwojowej, • sprzyjająca polityka regionalna, w tym adresowana do rozwoju obszarów wiejskich, ze strony rządu i władz wojewódzkich uczestnictwo m.in. w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, • zwiększanie się dostępności do kapitałów i środków, • pomocowych, w tym pochodzących z Unii Europejskiej, • popyt w Polsce i Europie na usługi 	<ul style="list-style-type: none"> • nieumiejętność wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej, • niewystarczające fundusze na dalszy rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, a także na właściwe zagospodarowanie terenów ważnych dla wizerunku miejscowości i funkcjonowania jej społeczności, • wstąpienie do UE (wzrost konkurencyjności, odpływ młodzieży za pracą, upadanie małych i drobnych gospodarstw rolnych), • duża konkurencja ze strony innych samorządów w ubieganiu się o środki pomocowe, • rosnące bezrobocie – degradacja społeczeństwa, • rosnąca przestępczość i patologie społeczne, • brak środków finansowych na realizację planu, • zbyt duża biurokracja w pozyskiwaniu funduszy unijnych, • starzenie się społeczeństwa, • brak zainteresowania inwestorów zewnętrznych, • wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych, • mała skuteczność edukacji ekologicznej

<p>turystyczne, oparte o zasoby przyrodnicze oraz walory kulturowe,</p> <ul style="list-style-type: none"> • możliwość korzystania z energii odnawialnej, • wzrastające zainteresowanie zdrowym stylem życia, • wzrost zainteresowania czynnym wypoczynkiem, • rosnące zainteresowanie ochroną środowiska. 	
--	--

Nie może zatem dziwić, że wśród priorytetów, celów i zadań wskazanych w opracowaniu o tę analizę pojawiły się:

Priorytet 4 - Dziedzictwo kulturowe wsi

Cele:

- pielęgnowanie i odtwarzanie dorobku kulturowego wsi,
- promowanie inicjatyw dotyczących kultury,

Zadania:

- promocja dziedzictwa kulturowego wsi.

Plan odnowy miejscowości Ładne Pole na lata 2009-2016 przyjęty uchwałą Nr XXXVI/15/2009 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.03.2009 r. i uchwałą Nr I/2009 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Śwignajno z dn. 19. 03.2009 r.

W planie odnowy miejscowości Ładne Pole uznano, że „Odnowa wsi jest współcześnie ważną napędową siłą rozwoju obszarów wiejskich, skutecznie przeobrażającą tereny nią objęte i stanowiącą istotny składnik procesów rozwojowych na poziomie lokalnym i regionalnym.” W opisie historii miejscowości zwrócono uwagę na fakt, że miejscowość ta składa się z trzech pierwotnych wsi: Śwignajna Wielkiego, Śwignajna Małego i Ładnego Pola mających różne pochodzenie i czas powstania.

W opracowaniu zwrócono również uwagę na dziedzictwo kulturowe w obszarze rzeki Krutyni związane ze staroobrzędowcami: „Szybkie tempo rozwoju wsi i do niedawna niedocenywanie urody całych zespołów wiejskich doprowadziło do tego, że rzadko można dziś spotkać miejscowości o jednolitej zabudowie.” Wskazano, że: „Specyfika tych wiosek zachowała się do dziś. Wciąż jeszcze podziwiać można wiele ciekawych detali architektonicznych – okien z malowanymi kolorowo okiennicami, pięknych drzwi i ganków. /.../Wiejskie domy mieszkalne są atrakcyjne przede wszystkim, jako obiekty wiekowe, zadbane, pełniące swoją pierwotną funkcję, ale również, jako obiekty do zwiedzania, galerie, sklepy czy miejsca imprez kulturalnych./.../ Zaniedbane dziś cmentarze są niemymi świadkami dawnej zgodnej koegzystencji na tym terenie dwóch odmiennych kulturowo społeczności – ewangelików i Mazurów oraz przybyłych z Rosji starowierców.” Ostatecznie uznano, że „Wsie,

takie jak Ładne Pole tworzą dziś zabytkowo - historyczny zespół osadniczy, wymagający ochrony i rewaloryzacji, ustalający potrzebę sporządzania dla takich wsi opracowań historyczno - przestrzennych w trybie miejscowych planów szczegółowego zagospodarowania przestrzennego”

Wskazano słabe i mocne strony, szanse i zagrożenia:

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywna społeczność lokalna; • Silni liderzy tej społeczności; • Unikatowy, układ i architektura wsi; • Atrakcyjne położenie; • Oryginalna historia wsi i związany z tym unikatowy klimat kulturowy starowierskiej osady; • Telefonizacja miejscowości. 	<ul style="list-style-type: none"> • Znikoma ilość gospodarstw agroturystycznych; • Słaba promocja samej wsi jako miejsca atrakcyjnego turystycznie; • Ograniczony dostęp do instytucji użyteczności publicznej; • Brak atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wypromowanie krajobrazu kulturowego wsi jako produktu turystycznego Gminy; • Rozwój turystyki tj. agroturystyki oraz turystyki związanej z aktywnym wypoczynkiem, a tym samym rozszerzenie funkcji miejscowości; • Zainteresowanie Ładnym Polem turystów z kraju i zagranicy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja unikalnego wyglądu wsi; • Zamknięcie Punktu Bibliotecznego; • Brak funduszy na rozwój miejscowości; • Odływ ludzi młodych z miejscowości; • Dezintegracja społeczności lokalnej.

Zachowanie dziedzictwa kulturowego znalazło odzwierciedlenie wśród priorytetów, celów i zadań .

Priorytet I. Atrakcyjne miejsce do mieszkania

Cele:

- zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej wsi,
- integracja społeczności wiejskiej,
- podniesienie standardu życia mieszkańców wsi, poprawa atrakcyjności zamieszkania,
- kultywowanie i odnawianie dawnych zwyczajów i tradycji,

Zadania:

- utworzenie wiejskiego centrum kultury,
- utworzenie ogródka jordanowskiego dla dzieci,
- utworzenie boiska sportowo-rekreacyjnego,
- zagospodarowanie centrum wsi,

- ochrona cmentarzy.

Plan Odnowy Miejscowości Wólka przyjęty uchwałą Nr XIX/6/2008 Rady Miejskiej Rucianego-Nida z dnia 27.02.2008 r. i uchwałą Nr I/2007 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Wólka z dnia 18.12.2007 r.

W planie odnowy miejscowości Wólka uznano, że odnowa wsi jest współcześnie ważną napędową siłą rozwoju obszarów wiejskich, skutecznie przeobrażającą tereny nią objęte i stanowiącą istotny składnik procesów rozwojowych na poziomie lokalnym i regionalnym.”. W części dotyczącej historii miejscowości zwrócono uwagę na wielowiekowy proces jej powstawania.

Wskazano słabe i mocne strony oraz szanse i zagrożenia:

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wysokie walory krajobrazu; • czyste otoczenie i środowisko naturalne,; • aktywna i otwarta społeczność lokalna, zaangażowanie lokalnych liderów; • brak uciążliwego przemysłu; • telefonizacja miejscowości; • dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego; • młody wiek mieszkańców; • wzrastająca średnia długość życia mieszkańców; • atrakcyjne położenie komunikacyjne (bliskość do dróg o znaczeniu wojewódzkim, czy nawet krajowym). 	<ul style="list-style-type: none"> • brak sieci kanalizacyjnej; • brak małej architektury; • brak ciągów pieszych (chodników); • wysokie bezrobocie strukturalne; • niski stan zasobności gospodarstw domowych; • brak placu zabaw, miejsca spotkań dla mieszkańców i przystanku dla gimbusów; • niedostateczna baza do rozwoju sportu; • brak dogodnej komunikacji publicznej - daleko do przystanków; • brak organizacji pozarządowych; • utrudniony dostęp do Internetu; • brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej (oznakowanie tras, miejsc atrakcyjnych, tablice informacyjne, miejsca wypoczynku, mała gastronomia, miejsca noclegowe itp.); • niewystarczająca promocja walorów miejscowości i jej otoczenia (w tym np. w internecie); • niskie wykształcenie mieszkańców; • przestarzały system pracy w rolnictwie, nie dostosowany do wymogów unijnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość uzyskania środków finansowych; • moda na mieszkanie „za miastem”; • pozyskanie inwestorów; • promocja walorów sołectwa; • wspieranie przez państwo inicjatyw lokalnych; • rozwój aktywnej turystyki; • promowanie i dofinansowanie tworzenia alternatywnych źródeł dochodów na ws;i 	<ul style="list-style-type: none"> • nieumiejętność wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej; • niewystarczające fundusze na dalszy rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, a także na właściwe zagospodarowanie terenów ważnych dla wizerunku miejscowości i funkcjonowania jej społeczności; • duża konkurencja ze strony innych samorządów w

<ul style="list-style-type: none"> • możliwość podnoszenia własnych kwalifikacji przez mieszkańców; • wykorzystanie walorów przyrodniczych w tym dla rozwoju turystyki; • możliwość stworzenia atrakcyjnego krajobrazowo, wygodnego i bliskiego naturze miejsca zamieszkania w przyjaznym środowisku społecznym; • rozwój nowych miejsc pracy – w usługach na rzecz turystów, poprzez rozwinięcie agroturystyki; • współpraca z gminą przy realizacji strategii rozwojowej; • sprzyjająca polityka regionalna, w tym adresowana do rozwoju obszarów wiejskich, ze strony rządu i władz wojewódzkich uczestnictwo m.in. w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013; • zwiększanie się dostępności do kapitałów i środków pomocowych, w tym pochodzących z Unii Europejskiej; • popyt w Polsce i Europie na usługi turystyczne, oparte o zasoby przyrodnicze oraz walory kulturowe ; • możliwość korzystania z energii odnawialnej; • wzrastające zainteresowanie zdrowym stylem życia; • wzrost zainteresowania czynnym wypoczynkiem; • istniejące przepisy prawne w odniesieniu do środowiska; • rosnące zainteresowanie ochroną środowiska. 	<p>ubieganiu się o środki pomocowe;</p> <ul style="list-style-type: none"> • rosnące bezrobocie – degradacja społeczeństwa; • rosnąca przestępczość i patologie społeczne • brak środków finansowych na realizację planu; • zbyt duża biurokracja w pozyskiwaniu funduszy unijnych; • starzenie się społeczeństwa; • brak zainteresowania inwestorów zewnętrznych; • wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych; • mała skuteczność edukacji ekologicznej.
---	---

Kwestia zachowania dziedzictwa kulturowego znalazła się wśród priorytetów, celów i zadań .

Priorytet I. Atrakcyjna wieś

Cele:

- zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej wsi,
- integracja społeczności wiejskiej,
- podniesienie standardu życia mieszkańców wsi, poprawa atrakcyjności zamieszkania,
- kultywowanie i odnawianie dawnych zwyczajów i tradycji,
- poprawa wyglądu wsi.

Zadania:

- remont i wyposażenie świetlicy wiejskiej,

- utworzenie ogródka jordanowskiego dla dzieci,
- utworzenie przystanku dla gimbusów,
- zagospodarowanie centrum wsi.

Dla terenu Miasta i Gminy Ruciane -Nida uchwalono dziewiętnaście planów, lecz tylko w dwóch zwrócono uwagę na problematykę ochrony krajobrazu kulturowego, są to następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

- *Uchwała Nr XL/1/2006 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia: 8 lutego 2006 r. w sprawie przyjęcia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Onufryjewo* (Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2006 r. Nr 43, poz. 892)
- *Uchwała Nr XL/2/2006 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia: 8 lutego 2006 r. w sprawie przyjęcia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Gałkowo – Zameczek* (Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego z 2006 r. Nr 43, poz. 891)

Sukcesywnie uchwalane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zgodne ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane-Nida, zmienionym Uchwałą Nr XX/361/04 Rady Miejskiej w Rucianem-Nida z dnia 29 grudnia 2004 roku* realizują wyznaczone kierunki polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego. Zawarte są w nich ustalenia z zakresu ochrony krajobrazu kulturowego. Plany miejscowe stanowią prawo lokalne.

IV. Chronione zabytki Miasta i Gminy Ruciane-Nida.

IV. 1. Zabytki wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Obiekty i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Delegatury w Ełku Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. 2011 nr 165 poz. 987) określa wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania. Wskazuje ono tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań (określonych w cytowanej *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych w otoczeniu zabytku, badań archeologicznych, poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków

ruchomych w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Rozporządzenie określa również wymagane kwalifikacje osoby uprawnionej do prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich, badań architektonicznych lub badań archeologicznych; dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi; sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań; standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Do *Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego Miasta i Gminy Ruciane-Nida. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie* wpisano:

- 58 obiektów zabytków nieruchomych (**Tabela 1.**).
- Brak zabytków archeologicznych
- 95 obiektów zabytków ruchomych (**Tabela 2.**).

Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków zinwentaryzowanych w muzeum. Muzea stanowią najważniejszą formę organizacyjną opieki nad zabytkami ruchomymi. Sprawy związane z ochroną zbiorów muzealnych reguluje *ustawa z dnia 21 XI. 1996 r. o muzeach* (Dz. U. z 2012 r., poz. 987, brzmienie od 1 października 2012 r.). Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida działa Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Praniu.

IV. 1.1. Rejestr zabytków nieruchomych.

Z obszaru Miasta i Gminy Ruciane-Nida żaden obiekt nie został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, jak również nie został uznany przez Prezydenta RP za Pomnik Historii.

Do rejestru zabytków nieruchomych Miasta i Gminy Ruciane-Nida wpisano 58 obiektów.

Przedmiotem ochrony prawnej są:

- obiekty sakralne: w Ruciane-Nida - kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, w Ukcie - kościół ewangelicki ob. rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, w Wojnowie – cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP, W Wojnowie molenna staroobrzędowców w zespole klasztornym, w Wojnowie – wiejska molenna staroobrzędowców,
- zespoły leśniczówek: Pranie (4 obiekty), Zdróżno (3 obiekty),
- obiekty infrastruktury technicznej: Ruciane-Nida – zespół wyłuszczeni nasion (9 obiektów).
- budynki mieszkalne – 12 domów
- budynki gospodarcze – 8 obiektów

Uznane za zabytkowe zostały również założenia cmentarne (ewangelickie – w miejscowościach Gałkowo, Karwica, Końcewo, Onufryjowo, Osiniak – Piotrowo, Śwignajno (2obiekty), Ukta (3 obiekty), Wygryny –Zydlągi (w opisie jako Końcewo); starobrzędowców – w miejscowościach Iwanowo, Kadzidłowo, Ladne Pole, Onufryjowo, Wojnowo, Osiniak – Piotrowo, prawosławny - w miejscowości Wojnowo).

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z obszaru Miasta i Gminy Ruciane-Nida są obiekty pozostające własnością komunalną, prywatną, państwową i wyznaniową, co z punktu widzenia

gospodarowania i zarządzania obiektami nie jest korzystne, zwłaszcza kiedy obiekt stanowi współwłasność kilku podmiotów.

**DANE LICZBOWE DLA MIASTA i GMINY RUCIANE-NIDA
Z WOJEWÓDZKIEGO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH**

Wyszczególnienie	Liczba zabytków
zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	58
w tym:	
-układy urbanistyczne	0
-obiekty zabytkowe	58

Zabytki nieruchome pod względem rodzaju zabytku

Rodzaj zabytku	Liczba zabytków:	
	gmina	miasto
zespoły urbanistyczne	-	-
Sakralne	4	1
Obronne	-	-
użyteczności publicznej	-	-
parki – zieleń	-	-
Mieszkalne	9	3
Przemysłowe	0	9
Cmentarze	18	-
Inwentarskie/gospodarcze	7	1
Inne	6	-

IV. 1.2. Rejestr zabytków ruchomych

Do Rejestru Zabytków Ruchomych Województwa Warmińsko-Mazurskiego zostało wpisane wyposażenie zabytkowej świątyni w Wojnowie: klasztornej molenny staroobrzędowców i Cerkwi prawosławnej p.w. Zaśnięcia NMP Zabytki ruchome stanowią własność związku wyznaniowego.

**DANE LICZBOWE DLA MIASTA i GMINY RUCIANE-NIDA
Z WOJEWÓDZKIEGO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH**

Wyszczególnienie	Liczba
ilość decyzji	2
ilość obiektów	95
w tym:	x
wyposażenie świątyń	95
Inne	-

IV. 1.3. Rejestr zabytków archeologicznych.

Do rejestru zabytków archeologicznych w granicach administracyjnych Miasta Gminy Ruciane-Nida nie wpisano żadnego stanowiska archeologicznego.

IV.2. Zabytki wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* "ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy".

Ewidencją zostają objęte zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomych spoczywa na Burmistrzu Miasta i Gminy Ruciane-Nida (art. 22. pkt 4. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*).

Miasto i Gmina Ruciane-Nida posiadają aktualny wykaz obiektów zabytkowych, objętych ewidencją gminną (GEZ).

Zaktualizowany wykaz stanowi podstawę sporządzenia kart ewidencji gminnej. Wzór karty adresowej został określony w *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2 czerwca 2011 poz. 661).

Ewidencja gminna powinna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), a także uzupełnianiu o wpisy do rejestru zabytków, nowe ustalenia naukowe dotyczące uzupełniania i weryfikacji wykazu zabytków i stanowisk archeologicznych na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Jej zmiany nie powodują unieważnienia ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)– zabytki nieruchome

Ewidencją gminną Miasta i Gminy Ruciane-Nida objęto 305 obiektów (**Tabela 3.**), w tym również zespoły obiektów.

Najliczniejszą grupę obiektów ujętych w ewidencji (w tym obiektów objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków) stanowią zabytki zlokalizowane w obrębie wsi i zespołów podworskich. Wokół miejscowości występują także cmentarze.

- Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ)– zabytki archeologiczne

Opracowanie zostało poprzedzone kwerendą w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie, Delegatura w Ełku. Poszukiwania archiwalne dotyczyły stanowisk odkrytych i zweryfikowanych w trakcie Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) prowadzonej w latach 80. XX w. oraz stanowisk, których badania, głównie interwencyjne, podjęto pod koniec lat 90. XX w. i po roku 2000. W wyniku poszukiwań archiwalnych ustalono, że obecnie na terenie Gminy i Miasta Ruciane-Nida jest 11 stanowisk i (**Tabela 4.**).

Uwzględnione w opracowaniu stanowiska należą do tzw. typu płaskiego (ślady osadnictwa).

IV.3. Placówki muzealne, wystawiennicze i izby regionalne.

Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida działają różnorodne placówki muzealne, miejsca ekspozycyjne i skanseny. Szczególnie cenna wydaje się, w tym zakresie, inicjatywa prywatna świadcząca o dużej świadomości wartości kulturowej regionu, potrzebie jej zachowania i propagowania.

Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego - Leśniczówka Pranie.

Najstarszą placówką jest Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w leśniczówce Pranie nad jeziorem Nidzkim. Leśniczówka Pranie była miejscem corocznych pobytów poety w latach 1950 – 1952. Konstanty Ildefons Gałczyński, przyjeżdżał tu wraz z żoną Natalią z Warszawy i zamierzał osiedlić się na stałe. Przyjmuje się, że w Praniu powstały między innymi poematy "Kronika Olsztyńska", "Wit Stwosz", "Niobe". Placówkę muzealną utworzono tutaj w 1980 roku jako oddział Muzeum Okręgowego w Suwałkach. Po reformie administracyjnej Polski w 1999 roku Muzeum znalazło się w województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie Pisz. Obecnie podlega Radzie Powiatu w Piesz. Wieloletnim kustoszem tego Muzeum była Kira Gałczyńska – córka poety. W malowniczo położonej leśniczówce urządzono ekspozycję ukazującą zdjęcia, rękopisy, listy i pamiątki, w tym meble z warszawskiego gabinetu poety. Muzeum jest czynne przez cały rok. W lipcu i sierpniu miejsce to ożywia się. Przybywają do leśniczówki znani artyści scen warszawskich, odbywają się liczne spotkania poetyckie i koncerty muzyki poważnej. „Muzeum K. I. Gałczyńskiego od lat stanowi niekwestionowane centrum kultury nie tylko Gminy Ruciane-Nida, ale całego powiatu piskiego.”

Muzeum przyrodnicze Stacji Badawczej Polskiej Akademii Nauk w Popielnie

W podworskim, dziewiętnastowiecznym spichlerzu w Popielnie, należącym obecnie do Stacji Badawczej Rolnictwa Ekologicznego i Hodowli Zachowawczej Zwierząt Polskiej Akademii Nauk urządzono muzeum

przyrodnicze, w którym zgromadzono materiał prezentujący dorobek i bieżące prace Stacji. Poza działami prezentującym zespoły roślinne występujące na terenie lasu, a także zadrzewienia śródpolne, eksponowane są grupy zwierząt: dział poświęcony bobrom europejskim, konikom polskim i innym zwierzętom zamieszkującym Puszcę Piską. Największy dział to kolekcja zrzutów poroża jeleni. Dodatkową atrakcją jest ekspozycja sań i wozów zaprzęgowych z różnych okresów historycznych. Ponadto na terenie lasu, w okolicach Popielna wytyczono dwie ścieżki przyrodnicze (dziesięciokilometrową i sześciokilometrową), przebycie których pozwala zapoznać się z różnorodnością przyrody Puszczy Piskiej.

Wyłuszcarnia nasion im. Zdzisława Borońskiego w Rucianem-Nida

Interesującym od 1890 roku, czynnym obiektem przemysłowym udostępnianym do zwiedzania jest Wyłuszcarnia Nasion im. Zdzisława Borońskiego w Rucianem-Nida i zarządzana przez tamtejsze Nadleśnictwo Maskulińskie. Zbudowana u schyłku XIX wieku, była największym tego typu obiektem w Prusach Wschodnich, służyła leśnikom do uzyskiwania nasion z szyszek różnych gatunków drzew, które wykorzystywane były w szkółkach leśnych.

"Osada Kulturowa" w Kadzidłowie.

W miejscowości Kadzidłowo małżeństwo Danuta i Krzysztof Worobiec założyli „Osadę Kulturową”. Składa się ona z budynków drewnianych, różnego przeznaczenia, przeniesionych z innych miejscowości pogranicza Kurpiowszczyzny i dawnych Prus Wschodnich. Osada ta została wpisana do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego w 2004 roku. W skład kompleksu wchodzi: Chałupa z Dąbrów (gm. Szczytno) z początku XX wieku - obecnie znajduje się w niej "Oberża pod Psem"; Budynek podcieniowy (gospodarczy); spichlerzyk

z pocz. XX wieku i spichlerzyk podcieniowy z pocz. XX wieku, w którym obecnie urządzono "banię" (sauna). W podcieniowej chałupie z Warnowa (gm. Ruciane-Nida), z początku XIX, wieku urządzono ekspozycję, na parterze zaaranżowano wnętrze wiejskiej szkoły i pomieszczenie mieszkalne, na górze prezentowane są eksponaty etnograficzne.

Salon Marion Dönhoff w Gałkowie.

Do miejscowości Gałkowo został przeniesiony dziewiętnastowieczny, zabytkowy, drewniany budynek gospody z majątku hrabiów Lehndorffów w Sztynorcie Dużym. Na parterze tego obiektu, urządzono z pietyzmem wnętrze gospody z zapleczem kuchennym. Poddasze zajmuje salon hrabiny Marion Dönhoff oficjalnie otwarty 13 maja 2007 roku. Patronka salonu była niemiecką dziennikarkę, naczelną redaktorkę tygodnika „Die Zeit”. Pochodziła z dawnych Prus Wschodnich. W salonie eksponowane są pamiątki po hrabinie Marion Dönhoff oraz po byłych właścicielach Sztynortu - rodzinie hrabiów Lehndorffów, z którymi dziennikarka była spokrewniona (zdjęcia, nagrania i książki). Pomyślany został jako miejsce na czytanie, spotkania, odczyty i dyskusje. Zakłada się też kultywowanie misji Marion Dönhoff, która była orędowniczką pojednania polsko – niemieckiego.

Izba regionalna w Wejsunach.

W jednej z drewnianych chałup we wsi Wejsuny miejscowy nauczyciel i znany działacz społeczno-kulturalny Eugeniusz Bielawski urządził w 1971 r. Izbę Regionalną. Eksponowane są w niej stare meble oraz przedmioty codziennego użytku w tym narzędzia gospodarskie wykorzystywane przez mieszkańców regionu. W Izbie zgromadzono także rzadkie egzemplarze gazet i druków mazurskich oraz stare fotografie.

Żeński klasztor staroobrzędowców w Wojnowie

Żeński klasztor staroobrzędowców w Wojnowie jest unikalnym zabytkiem kultu religijnego nielicznego już odłamu prawosławia. 8 kwietnia 2006 roku zmarła ostatnia zakonnica z tego klasztoru. Jednak już wcześniej cały kompleks nabyła osoba prywatna, której spadkobiercy prowadzą w tym miejscu działalność agroturystyczną udostępniając do zwiedzania główny obiekt klasztoru - molenę.

Wieża karabinów maszynowych w węźle obronnym Ruciane – Guzianka

Przy moście nad śluzą Guzianka znajduje się wieża karabinów maszynowych, którą zagospodarowało Stowarzyszenie Nad Nidzkim. Obiekt został uporządkowany (usunięto śmieci z wnętrza), wybielono wnętrze wieży, zamontowano drabinki komunikacyjne pomiędzy kondygnacjami, wyremontowano zachowane drzwi pancerne i kratę forteczną. We wnętrzu zamontowano tablice informacyjne o pozycji obronnej i samym obiekcie. W wieży eksponowane są mundury z okresu I wojny światowej (armii kajzerowskiej i carskiej) oraz kopie uzbrojenia. Sposób uporządkowania obiektu i przygotowana ekspozycja pokazuje jak stosunkowo niskim kosztem, ale przy dużym wkładzie pracy własnej, można z opuszczonego obiektu uczynić atrakcję turystyczną i jednocześnie zaprezentować w przystępnej formie niezbędną wiedzę o pozycji obronnej. W sezonie letnim 2012 r. obiekt zwiedziło ok. 2000 osób.

IV. 4. Ochrona krajobrazu kulturowego miasta i gminy w dokumentach prawa miejscowego.

Dla realizacji polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego w *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane-Nida*, zmienionym Uchwałą Nr XXX/361/04 Rady Miejskiej w Rucianem-Nida z dnia 29 grudnia 2004 roku, zostały następujące instrumenty:

- Rejestr zabytków.
- Ewidencja dóbr kultury.
- Zapisy regulacyjne dotyczące polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego, wprowadzone do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym – ustalenia dotyczące stref ochrony konserwatorskiej.
- Wytyczne planistyczne dotyczące ochrony i kształtowania wartości środowiska kulturowego, przydatne do opracowywania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub wprowadzania do decyzji administracyjnych dotyczących zmian w zagospodarowaniu przestrzennym.

Zalecenia regulujące politykę samorządu dotyczącą przestrzeni kulturowej powinny być wprowadzane w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które po uchwaleniu stanowią prawo lokalne.

V. Charakterystyka zasobów kulturowych Miasta i Gminy Ruciane-Nida

V.1. Rys historyczny.

V.1.1. Pradzieje¹

Tereny Północno - Wschodniej Polski, gdzie leży obecnie Miasto i Gmina Ruciane-Nida, do schyłku plejstocenu kilkakrotnie ulegały zmianom klimatycznym spowodowanym przez zlodowacenie. Ewentualne ślady bytności człowieka na tym terenie w okresach ocieplenia zostały zniszczone lub przykryte grubą warstwą osadów polodowcowych. Ostateczne wytopienie się lodowca w XIV tysiącleciu p.n.e. i ocieplenie się klimatu w następnych tysiącleciach pozwoliło na powolne wytworzenie się ekosystemu przyjaznego człowiekowi. Najstarsze ślady przebywania człowieka na Mazurach pochodzą z późnego paleolitu (XI tysiąclecie p.n.e.). Wówczas pojawiły się tu niewielkie koczownicze grupy, związane z tzw. kulturą hamburską. Ich egzystencja w całości opierała się na eksploatacji środowiska naturalnego (łowiectwie, zbieractwie i rybołówstwie). Taki typ gospodarki i osadnictwa panował na interesującym nas obszarze przez następne dwa tysiące lat. Opisywane terytorium zamieszkiwały wówczas plemiona kręgu kultur z liściakami, nazywane tak od przewodniej formy narzędzia krzemiennego - grotu strzały w kształcie liścia wierzby, chociaż stanowiska archeologiczne z tego okresu nie zostały odkryte na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida, odkryto je jednak na terenie Wschodnich Mazur.

Z końcem epoki lodowej (ok. 8300 p.n.e.) klimat ocieplił się na tyle, że miejsce tundry zajęła tajga. W tych nowych warunkach rozwinęła się urozmaicona roślinność (między innymi jagody) oraz pojawiły się liczne gatunki zwierząt, w tym łowne. Bogactwo pożywienia spowodowało z kolei znaczący przyrost demograficzny i przejście ludzi na wespół osiadły tryb życia. Okres ten nazywany jest mezolitem - środkową epoką kamienia. Wówczas na brzegach jezior i rzek zakładano obozowiska. Znaleźiska z tego okresu na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida pochodzą z okolic Ukty i Wojnowa. Stanowisko pradziejowe odkryto też w samym Rucianem-Nida.

Myśliwsko - rybacko - zbieracki sposób gospodarowania na ziemiach obecnie Północnowschodniej Polski, charakterystyczny dla kundajskiego kręgu kulturowego trwał, jeszcze w późnym mezolicie. Ludy tego kręgu przejęły od sąsiadów prowadzących już rolniczy tryb życia, umiejętności wytwarzania naczyń glinianych.

Ludność neolityczna, której egzystencja opierała się już na hodowli i uprawie roli, podejmując próby ekspansji na omawiany teren nie zdołała jednak osiedlić się tutaj na stałe. (znane jest tylko jedno stanowisko w miejscowościach Wygryny). Sytuacja taka trwała bardzo długo, jeszcze w głąb epoki brązu (po 1800 r. p.n.e.). Pojedyncze groty oszczepów, sztylety lub siekierki wykonane z brązu odnajdywane są jako znaleźiska luźne, zazwyczaj związane z wymianą handlową. Znaleźisko tego typu pochodzi z okolic Popielna.

¹ Okres pradziejowy na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida jest trudny do opisania, ponieważ nie został dostatecznie przebadany przez archeologów, najprawdopodobniej z powodu intensywnego zalesienia, chociaż także na terenach bardziej dostępnych w zasadzie nie przeprowadzono prospekcji terenowej udokumentowanej w formie Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

Dopiero w połowie pierwszego tysiąclecia przed Chrystusem nastąpiła zasadnicza zmiana w strukturze zasiedlenia. Na Mazury przybył nowy lud – Bałtowie Zachodni. Zakładał on osiedla obronne na platformach drewnianych, lokalizowanych na wypłyceniach jeziornych lub silnie obwałowane i chronione palisadami grody na szczytach wzgórz. Od charakterystycznej formy pochówku zmarłych określa się ten lud kulturą kurhanów zachodniobałtyjskich. Ludność do niej należąca zajmowała się przede wszystkim rolnictwem, wprowadziła też na te tereny umiejętność wytopu i obróbki żelaza. Stanowiska tego typu są znane na terenie sąsiednich gmin.

Na przełomie er wytworzyła się kultura bogaczewska. Stworzył ją również lud bałtyjski, jednak o znacznie bardziej rozwiniętej kulturze materialnej, najpewniej dzięki kontaktom i wymianie handlowej z Cesarstwem Rzymskim. Z pierwszych wieków naszej ery pochodzą stanowiska z tzw. okresu wpływów rzymskich odnajdywane na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida w okolicach miejscowości: Gąsior, Guzianka, Kamień, Końcewo, Onufryjowo, Popielno, Ruciane, Wejsuny. Z okresu wędrówek ludów pochodzi stanowisko w miejscowości Końcewo.

Wczesne średniowiecze (w periodyzacji archeologicznej) było ostatnią fazą samodzielnego bytu plemion bałtyjskich na tych ziemiach. Tereny obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida, zamieszkiwały w tym okresie plemiona Galindów. Rody możnowładców plemiennych (Nobiles) podzieliły między siebie poszczególne włości, w których wznoszono grody obronne otoczone wieńcem osad. Podstawą gospodarki Galindów było rolnictwo uzupełniane hodowlą bydła, łowiectwem, rybołówstwem i bartnictwem. Zajmowali się oni również wyprawami łupieżczymi na ziemie sąsiadów, co powodowało wyprawy odwetowe. Plemiona Prusów nigdy nie zdołały się zjednoczyć, a wewnętrzne walki Bałtów stały się przyczyną ich osłabienia. Galindia nękana okresowo przez wojska Jaćwingów stała się w XII wieku celem ataków znacznie silniejszych sąsiadów – oddziałów z terenów polskich. W ostateczności najazdy doprowadziły do złamania roli militarnej Galindii i jej spustoszenia, chociaż nie skutkowały zajmowaniem ziem plemiennych.

V.1.2. Osadnictwo XIII-XVI w.

Regularny podbój Prus przez Zakon Krzyżacki (pełna nazwa: Zakon Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie) rozpoczął się od 1226 r. W latach 40. XIII wieku wojska zakonne penetrowały ziemie plemienia Galindów, które w tym okresie nie było już w stanie stawiać oporu. Bullą z 1254 roku papież Innocenty IV nadał Galindię książętom mazowieckim, a już w rok później książę kujawski Kazimierz oddał ten obszar krzyżakom za ziemię lubawską. Przyjmuje się, że do roku 1277 ziemie obszaru obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida należały do Zakonu Krzyżackiego.

Kronikarz krzyżacki Piotr z Dusburga pod datą 1283 zapisał: "Koniec wojny w Prusach. Początek wojny litewskiej." Oznaczało to pokonanie wszystkich plemion pruskich i zajęcie ich terytoriów aż po Niemen. Rozwój osadnictwa na zdobytym terenie następował znacznie wolniej niż jego podbój. Na terenie pogranicza wpływ na rozpoczęcie tego procesu miało przede wszystkim wytyczenie granicy pomiędzy ziemiami podbitymi przez zakon, a ziemiami księstwa mazowieckiego, które nastąpiło 8 listopada 1345 roku.

Po zniszczeniu Galindów, ich dawne tereny porosły lasy. Na mapie z 1280 roku obecny obszar Miasta i Gminy Ruciane-Nida określono mianem „wielka knieja”, był to teren leśny i bagienny.

Powstające państwo zakonne miało przejrzysty system administracyjny. Zostało podzielone na komturie i w ramach nich mniejsze jednostki (prokuratorie i komornictwa). Podział ziem zakonnych wiązał się z wybudowaniem ośrodków władzy – zamków i całego systemu miast i wsi. Funkcjonowanie zamku jako jednostki administracyjnej, a jednocześnie militarnej i zakonnej (wyznaniowej) wymagało zagospodarowania ziem, z których dochody dawały szansę utrzymania struktury administracyjnej całego państwa zakonnego. Zagospodarowanie to odbywało się przez nadania ziemi na różnych warunkach. Głównie jako nadania ziem na tworzenie wsi czynszowych, młynów, karczemi itp. Omawiany teren należał do komturii krzyżackiej w Baldze i do jednostek mniejszych jakimi były prokuratorie - piska i ryńska, przy zamkach Rhein (Ryn) i Johannisburg (Jańsbork, Pisz) ustanowiono urząd prokuratora (Pfleger). Urzędnik ten będący bratem zakonnym, wraz z kilkoma współbraćmi i ludźmi służebnymi tworzył załogę zamku. Ogólnozakonne przemiany osadnicze powodowały również zmiany administracyjne, w wyniku których prokuratoria piska i ryńska przechodziła kolejno do komturii sątoczeńskiej, ryńskiej i ponownie balgijskiej.

Akcja osadnicza prowadzona przez zakon w XIV i XV wieku doprowadziła do ograniczenia zasięgu „Wielkiej Kniei” na wschód od rzeki Pisy, od zachodu w okolicach Szczytna i Pasymia i na północy w okolicach Mrągowa i Giżycka. Wydzielony zwarty maszyn leśny stykający się na północnym wschodzie z Jeziorem Śniardwy nazwano z czasem Puszcza Piską (Johannisburger Heide) i nie prowadzono tu akcji osadniczej do pierwszej połowy XVI wieku. Teren puszczy był bogaty w drewno, owoce leśne, grzyby, zwierzynę i w rudy darniowe. Należał do państwa zakonnego i był dozorowany oraz eksploatowany. W puszczy istniały zapewne barcie, smolarnie, sianożęci, wypalano potaż i wytapiano rudę darniową. Brak jednak informacji o lokalizacji tych miejsc gospodarczych. W 1379 roku odnotowany został przejazd wielkiego mistrza Winryka von Kniprode z Rynu do Malborka systemem jezior, Pisą, Narwią, Wisłą i Nogatem był to przejaw zainteresowania kolonizowanymi terenami i poszukiwaniem, między innymi, wodnych dróg komunikacyjnych.

Walki w wojnie polsko-krzyżackiej z początku XV w. ominęły ziemie prokuratorii piskiej i ryńskiej, ważna bitwa na polach Grunwaldu odbyła się daleko stąd. Jednak w konsekwencji tej bitwy i trwającej wojny ostateczne wytyczono granice pomiędzy Polską, Litwą i państwem zakonnym w 1422 roku (pokój nad jeziorem Mełno).

W wyniku wojny trzynastoletniej (1454 - 1466) doszło do podpisania tzw. drugiego pokoju toruńskiego. Zakon został wówczas pozbawiony znacznej części dobrze zagospodarowanych ziem zachodnich, a wielkich mistrzów krzyżackich uczynił lennikami królów polskich do końca istnienia państwa zakonnego. Zakon podejmował próby odzyskania swojej dawnej pozycji. Ostatni mistrz krzyżacki Albrecht von Hohenzollern – Ansbach, siostrzeniec Zygmunta Starego, odmawiał złożenia hołdu, do którego był zobowiązany i wszczął wojnę pruską (1519-1521), która nie przyniosła jednoznacznego rozstrzygnięcia.

Zmiany polityczne przyniosło zainteresowanie wielkiego mistrza i księcia Albrechta prądami reformacji, ponieważ spowodowało przekształcenie w 1525 roku państwa zakonnego w świeckie Prusy Książęce, które po tzw. hołdzie pruskim pozostawały lennem Polski. Już w początkach świeckich Prus Książęcych, w okresie panowania księcia Albrechta von Hohenzollern - Ansbach (1525-1568), w 1525 roku wprowadzono nowy podział administracyjny kraju na trzy okręgi administracyjne : sambijski, katangijski i górnopruski. W okręgu katangijskim leżały tzw. polskie starostwa (zasiedlone ludnością pochodzenia polskiego), a wśród nich obszar jańsborski. W miejsce prokuratorii utworzono starostwo piskie i starostwo ryńskie. Obszar starostw dzielił się na domeny. Urzędnik domeny (Amtman) sprawował władzę nad chłopami książęcymi i wolnymi, szlachta i jej poddani podlegali władzy starostów.

Tuż po śmierci księcia Albrechta (1568) stany pruskie starały się rozszerzyć swoje wpływy na sprawowanie rządów w Księstwie. W wyniku sukcesji Prusy przeszły w ręce brandenburskiej linii elektorskiej Hohenzollernów co doprowadziło do powolnych przeobrażeń stosunków społecznych w państwie. Stopniowo zmieniała się również rola Prus na arenie międzynarodowej.

Wówczas, na interesującym nas obszarze Miasta i Gminy Ruciane-Nida, pierwszym punktem osadniczym powstałym w pierwszej połowie XVI wieku na terenie puszczańskim starostwa ryńskiego stała się Nida, wywodząca swą nazwę od Jeziora Nidzkiego. Była to osada z karczmą. W drugiej połowie XVI w. Kasper von Nostitz wymienił istnienie w Nidzie tartaku. Na mapie Kacpra Hannenbergera z 1595 roku zaznaczono Nidę jako wioskę rybacką. Kolejnym punktem był młyn Iznota, który powstał przed 1568, między jeziorami Gardyńskie i Bełdany założono także tartak i folusz. W XVI wieku Iznota była także wymieniana jako miejscowość należąca do parafii w Mikołajkach powstałej przed 1529 rokiem.

W 1598 roku z polecenia władz książęcych, Bartel Hüniche krajowy mierniczy dokonał pomiarów m.in. w starostwie piskim i ryńskim.

V.1.3. Przemiany w XVII-XVIII wieku.

Sytuacja ludnościowa a zatem również osadnicza w początkach wieku XVII nie była dobra. Przyczyniły się do tego zarazy (1620, 1625, 1630) dziesiątkujące ludność, co powodowało załamanie demograficzne. Konieczne były nowe regulacje prawne. W 1620 roku wprowadzono nowe prawo krajowe (Landrecht) porządkujące tytuły własności dóbr.

Wiek XVII przyniósł także zmiany polityczno – administracyjne, książęta z linii brandenburskiej podejmowali starania zmierzające do podniesienia swojej rangi wśród władców krajów Rzeszy. Ważnym krokiem było zdominowanie stanów pruskich, które nastąpiło za Fryderyka Wilhelma (1640-1688) zwanego Wielkim Elektorem, monarchy dążącego do uzyskania władzy absolutnej. Książę ten, podjął ostatni etap kolonizacji ziem pruskich. Dokonywał tego w formie tzw. osadnictwa szkatułowego. Na zalesionych obszarach państwowych puszczy, dokonywane były nadania, z których przychody zapewniały środki bezpośrednio księciu. Tworzono wówczas wsie głównie w pasie przygranicznym. Akcja ta przebiegała jednak dość wolno i na terenie gminy

osadnictwo zwane szkatułowym dokonywało się jeszcze w XVIII wieku. Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida powstały wsie: Gąsior (1705), Kamień (1707), Karwica (1758), Końcewo (1758), Krzyże (1684), Szeroki Bór (1700), Śwignajno Wielkie (1704), Wólka (1700), Wejsuny (1763), Wygryny (1711). Przekształceniu uległa też Nida, w której w 1679 roku zanotowano istnienie młyna, a od 1699 stała się wsią szkatułkową, podobnie jak powstałe w zbliżonym czasie w pobliżu niej Guzianka, Kowalik, Dybowo, Wólka, Pólko. Te pięć punktów osadniczych powstało prawdopodobnie w miejscu dawnych smolarni.

Wielkie zniszczenia w całych Prusach Książęcych spowodował najazdem wojsk tatarsko-litewsko-polskich z lat 1656 i 1657, będącym skutkiem sojuszu Wielkiego Elektora z królem szwedzkim Karolem Gustawem, który najechał Polskę w latach 1655-56 – tzw. potop szwedzki. W wyniku czego w 1657 roku osłabiona Polska zrzekła się lenna pruskiego, a następcą Wielkiego Elektora - Fryderyk III miał otwartą drogę do realizacji swoich ambicji monarchistycznych. Przejawem takiej polityki była wizyta w twierdzy Pisz 4 czerwca 1698 roku elektora saskiego, króla polskiego Augusta II Mocnego, który polował w puszczy piskiej, a 7 czerwca 1698 roku spotkał się z Fryderykiem III w twierdzy Pisz. Efektem spotkania, zwanego również tajnymi naradami, była między innymi zgoda polskiego króla na koronację księcia. W 1701 roku Fryderyk III koronował się na króla pruskiego jako Fryderyk I. Tytuł ten dotyczył wyłącznie obszaru Prus leżących poza terenem starej Rzeszy, gdzie ze względów dyplomatycznych niedopuszczalne było podnoszenie własnej godności. Niemniej jednak władca Prus odtąd posługiwał się tytułem królewskim.

Początek XVIII wieku to także straszna w skutkach zaraza, która zdziesiątkowała ludność całych Prus, w tym starostwa piskiego i ryńskiego.

Drugim królem Prus został Fryderyk Wilhelm I (1713-1740), który tworzył scentralizowany aparat administracyjny. W okresie jego panowania podejmowano usilne działania zmierzające do ożywienia gospodarczego omawianego terenu jak i całych Prus. Fryderyk Wilhelm I powołał w 1715 roku Karla Heinricha Truchsess von Waldburg na prezydenta Królewieckiej Kamery Wojennej, najwyższego urzędu podatkowego w prowincji. Również w 1715 roku dokonał reformy systemu podatkowego i spowodował nową miarę włócznie całego kraju. Ustanowił jednolity podatek gruntowy zależny od jakości gleby. W tych czasach wprowadzono nową miarę gruntów - miarę olecką (pręt olecki 4,16 m), która obowiązywała w latach 1722-1750, a przy wymierzaniu zagród chłopskich w dobrach królewskich stosowano ją jeszcze w 1773 r. Wówczas właścicielami ziemskimi byli: monarcha, szlachta i miasta. Nowe osadnictwo wprowadzone przez władcę polegało na przekazaniu ziemi w zamian za podatek. Dotyczyło ono chłopów na prawie chełmińskim (kulmerzy), zagrodników i chałupników (dwie ostatnie grupy były najbiedniejsze i gospodarowały na małych parcelach). W początku XVIII w. Iznota była wsią wolnych (kulmerską), dalej istniał w niej młyn.

Fryderyk Wilhelm I odwiedził w 1721 r. wschodnie tereny Królestwa aby ocenić ich stan, przejeżdżał wówczas przez Nidę. Od tego roku z inicjatywy króla rozpoczęła pracę komisja nadzorująca zagospodarowywanie kraju i jego nową kolonizację.

Król przywiązywał też wagę do rozwoju oświaty dokonując reformy szkolnictwa elementarnego (Principia Regulativa z 3 lipca 1736 r.). Utworzono również fundusz Mons Pietatis, z którego środki przeznaczono na uposażenia nauczycieli szkół wiejskich. Powstała wówczas szkoła w miejscowości Końcewo (1761).

Panujący w latach 1740-1786 Fryderyk II Wielki podjął kolejne działania reformatorskie. Z jego inicjatywy w 1752 r. została wprowadzona reforma administracyjna, dawne starostwa książęce zamieniono na nowe powiaty ziemskie. Interesujący nas teren należący do dawnego starostwa ryńskiego włączono do powiatu sześcienieckiego, a teren starostwa piskiego włączono do powiatu oleckiego. Wówczas jednostki osadnicze dzieliły się na chełmińskie, szlacheckie, królewskie i szkatułowe. Charakterystyczne dla XVIII wieku były wielkie obszary królewskie, zarówno ziemskie jak i leśne.

Rządy Fryderyka II Wielkiego to także dalszy rozwój militaryzmu i rozbudowa armii. Adiutant króla G.H. von Berenhorst pisał: „Monarchia Pruska pozostanie zawsze nie krajem, który ma armię, lecz armią która ma kraj...”. Mimo to w okresie wojny siedmioletniej (1756-1763) odizolowane Prusy Wschodnie zostały w dużej części zajęte przez armię rosyjską.

Istotne zmiany nastąpiły po pierwszym rozbiórce Polski (1772 rok). Wówczas to część Prus Zachodnich (Królewskich) stała się integralną częścią Królestwa Pruskiego, co spowodowało bezpośrednie połączenie, dotychczas odizolowanej prowincji Prus Wschodnich z resztą ziem państwa Fryderyka Wielkiego. Po tych korzystnych dla Prus zmianach podjęta została nowa akcja kolonizacyjna i rozbudowa baz militarnych na zdobytych ziemiach. Na obszarze puszczańskim, w tym okresie powstała huta szkła (Alt Ukta) a przy hucie powstało osiedle robotnicze. Następnie huta była przekształcona w zakład potażu i szklarnię.

V.1.4. Wiek XIX.

Początek wieku XIX to wojny napoleońskie, które przyniosły ze sobą na wschodnie ziemie Mazur spustoszenie zasobów żywności, głód i zarazy. W Pieszku zrabowano zapasy z magazynów i przeprowadzono rekwizycję. Przez miasto wielokrotnie przechodziły grupy żołnierzy francuskich (z tego czasu pochodzi cmentarz w Kadzidłowie). W wyniku pokoju w Tylży (9 lipca 1807) Prusy utraciły swoją pozycję militarną i rozliczne ziemie.

Jeszcze w czasie wojny z Napoleonem, w wyniku klęski pod Jeną konieczna była gruntowna przebudowa wewnętrzna Prus. Projekt został opracowany przez reformatora Prus barona Karla vom und zum Steina. Zakładał on reformę agrarną („Oktoberedikt” z 9.X.1807 r.), zmiany w ordynacji miejskiej i reorganizację urzędów („Städteordnung” z 19.XI.1808 r.). Edyktem z 9 października 1807 r. zniesiono poddaństwo i umożliwiono zakup ziemi przez mieszczan i chłopów. Celem było uśmierzenie buntów chłopskich zapoczątkowanych w końcu XVIII w. i poprawa efektywności rolnictwa. Prawdziwe uwłaszczenie przyniósł jednak edykt wydany za ministra K. A. von Hardenberga z 14 września 1811. Uwłaszczenie wprowadzano w życie powoli, do 1847 r. tylko co piąty chłop otrzymał ziemię. Trzecia z reform dotyczyła aparatu państwowego i wojska (16. XII.1808). Edykt z 11 marca 1812 r. umożliwiał Żydom osiedlanie się na terenie Prus.

Reforma administracyjna z 1816 r. dokonała zmian w rozgraniczeniu rejencji królewieckiej i gąbińskiej. Nowy podział na powiaty spowodował włączenie obszaru obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida w skład nowo utworzonych powiatów: powiatu piskiego (Johannisburg) i powiatu mrągowskiego (Sensburg, Ządzborck) należących do rejencji gąbińskiej. Podział ten stawał się z wolna podstawą do wyznaczenia granic obwodów kościelnych i okręgów sądowniczych. W tym czasie utworzono szkołę w miejscowości Iznota (1818). Do połowy XIX wieku powstały jeszcze kolejne szkoły w miejscowościach: Krzyże (1846), Ukta (1800), Wólka (1800), Wygryny (1837), Wejsuny (1848).

Początek planowej gospodarki leśnej w Prusach datowany jest od 1806 roku kiedy to wydano pierwsze przepisy w zakresie administrowania lasami. Rozpoczęta jeszcze w 1755 roku akcja pomiaru lasów zakończyła się w poł. XIX wieku. Obwód Jańsborski (Piski) podzielono na pięć nadleśnictw: Stary Pisz, Nowy Pisz, Krutyń, Mikołajki, Grabówka. Kierownikami urzędów leśnych zostawali oficerowie armii pruskiej. Niższe rangi służby leśnej to strażnicy leśni, myśliwscy i parobkowie leśni. Reformą leśną w 2 poł XIX wieku wprowadzono instytucję wielkiego nadleśniczego faktycznie inspektora leśnego. Wielki nadleśniczy w Gąbinie nadzorował okręg leśny Pisz, który z kolei dzielił się na nadleśnictwa: Stary i Nowy Pisz, Krutyń, Mikołajki, Grabówka a po 1854 r. Karwica, Kulik (1855) i Guzianka (1864). W 1874 roku wydzielono siedem nadleśnictw: Wilcze Bagno, Kulik, Turośl, Pisz, Szeroki Bór, Guzianka i Pilnik. W tym czasie powstała także leśna osada kolonijna Śwignajno Małe (1821).

Ostatnim przejawem akcji osadniczej w puszczy było pojawienie się Filiponów zwanych także staroobrzędowcami lub starowiercami. Ta rosyjska mniejszość pozostająca przy starej formie wyznawania chrześcijaństwa obrządku wschodniego przeniosła się do Prus. Pierwszym staroobrzędowcem, który otrzymał paszport w 1827 roku był Onufry Jakowlew. Kolejne paszporty zostały wydane między 23 września 1829 roku a 26 listopada 1930 roku. Stopniowo pomiędzy 1 października 1829, a 1 sierpnia 1832 roku zawierano umowy na sprzedaż parcel w Puszczy Piskiej. Skarb Państwa reprezentował nadleśniczy Eckbert, który dokonywał transakcji na ujednoczonych warunkach. Osadnictwo staroobrzędowców następowało od 6 sierpnia 1831 roku w latach lipiec 1832, kwiecień 1833 i do sierpnia 1834r. Uzyskali oni sześć lat wolnizny, a place pod zabudowę wyznaczała policja pruska. Osadnicy mieli prawo budowy świątyń i budynków szkolnych. Cena kupna miała być uiszczana w ciągu 2-3 lat. W ramach tej akcji osadniczej powstały następujące miejscowości: Gałkowo – Mościska(1835), Iwanowo (?), Kadzidłowo (około 1830), Nowa Ukta (1825 /?/), Ładne Pole (1832), Onufryjewe, Piaski, Osiniak-Piotrowo (przed 1830), Wojnowo (1832), Zameczek (?). Powstały także szkoły: Osiniak-Piotrowo (1898), Wojnowo (1876). Staroobrzędowcy zajęli także istniejące już wcześniej miejscowości Śwignajno Małe i Wielkie oraz Ukta.

Około połowy XIX w. podjęto budowę dróg bitych na Mazurach. W 1854 roku król Fryderyk Wilhelm zainaugurował żeglugę na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich płynąc parowcem „Masovia”. Wydarzenie to zakończyło wielowiekową regulację systemu Wielkich Jezior Mazurskich. Z tym systemem były połączone ziemie Miasta i Gminy Ruciane-Nida. Z czasem w Guziance powstała śluza wodna.

Zjednoczenie Niemiec i powstanie Cesarstwa Niemieckiego (1 stycznia 1871) wpłynęło na rozwój gospodarczy interesującego nas terenu i wyprowadzenie z izolacjonizmu. Wejście państwa w epokę pary spowodowało rozwój sieci kolei żelaznej jak też przemysłu i rolnictwa. Zastosowanie maszyny parowej umożliwiło szybki przewóz towarów i ludzi oraz dynamiczny rozwój przemysłu, którego wyroby sprawnie przewożono we wszystkie zakątki cesarstwa. Rozwinął się również przemysł przetwórczy płodów rolnych. Przy dworach powstawały liczne gorzelnie. Ruciane -Nida stało się stacją przy dwóch liniach kolejowych: Pisz – Rudczany (Ruciane) – Szczytno (1881) i Rudczany (Ruciane) – Mrągowo (1898). Powstała gęsta sieć kolejowa na terenie powiatu umożliwiającą szybkie przemieszczanie się ludności do miasta powiatowego - Pisz, ale dająca także bardzo dobre połączenia obszaru powiatu z centrami w całych Niemczech. To z kolei wpływało na migrację ludności i pozwalało intensyfikować i mechanizować rolnictwo i gospodarkę leśną - podstawowe zajęcia ludności na omawianym obszarze. Pojawiły się produkty przemysłowe, których nie produkowano na miejscu. Ścisłejsze kontakty z uprzemysłowionymi landami prowadziły do zmian osadniczych - tworzenia nowych gospodarstw chłopskich i rozwoju sieci osadnictwa kolonijnego. Pojawiły się młyny i tartaki parowe, a w wielkoobszarowych gospodarstwach rolnych lokomobile usprawniające gospodarowanie. Coraz większego znaczenia nabierała także sieć dróg kołowych, proces jej rozbudowy trwał jeszcze do I wojny światowej.

Na terenie obecnej gminy powstały nowe parafie ewangelickie: w Ukcie (1846), Karwicy (1905), Rudczanach (Ruciane) (1909) i w Wejsunach (1898). Powstał także klasztor staroobrzędowców w Wojnowie (1847).

Przełom XIX i XX wieku to okres kształtowania się zachowanego do dziś krajobrazu kulturowego obszaru gminy. Wcześniejsze formy ubogiego budownictwa mazurskiego (drewniane, gliniane i kamienne) zachowały się w formie szczątkowej. Ważnym dla rozwoju budownictwa było wynalezienie pieca kręgowego przez Fryderyka Hoffmana, co przyczyniło się do rozwoju budowy cegielni na terenie powiatu. Wydajność cegielni z piecem Hoffmana spowodowała dynamiczny rozwój budownictwa ceglanego. Pojawiły się dość powszechnie budowle murowane z cegły kryte dachówką. Nadal wykorzystywano też naturalny materiał jakim był kamień polny.

W latach 70. XIX w. na terenie obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida istniały nieliczne majątki ziemskie (Głodowo, Luisenthal obecnie część Onufryjewa, Popielno, Warnowo, Śwignajno).

Dla wzmocnienia obronności podjęto na terenie obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida prace fortyfikacyjne. Podstawą było umocnienie mostów na liniach kolejowych w obszarze całej Prowincji Prus Wschodnich. Wykonano wówczas dwie wieże karabinów maszynowych przy moście kolejowym w Rucianem oraz jedną przy moście nad śluzą Guzianka (1900). Ponadto w ramach budowy Pozycji Jezior Mazurskich wybudowano dwa węzły oporu Rudczany (Ruciane) i Guzianka (1900), składające się z punktów oporu piechoty. Punkty te stanowią bierne betonowe schrony i ziemne, owalne obwałowania otoczone zasiekami w płytkiej, trójkątnej, bronionej czołowo fosie. W 1902 roku wzniesiono baterię dwudziałową przewoźnych wieżyczek pancernych armat 53 mm. Przedłużeniem Pozycji Jezior Mazurskich była Szczycieńska Pozycja Leśna powstała tuż przed wojną, w 1914 roku. Przebiegała ona od Jeziora Nidzkiego wzdłuż

linii kolejowej do Szczytna i kończyła się przy jeziorze Sasek Wielki. Na terenie gminy, przy tej linii fortyfikacyjnej, zbudowano też pięć blokhauzów.

V.1.5. Od I wojny do końca II wojny światowej.

Rozwój interesującego nas obszaru przerwała I wojna światowa. Oddziały rosyjskie przekroczyły granice Prus Wschodnich 1 sierpnia 1914 roku. Zajęły tereny powiatów piskiego i mrągowskiego. Dopiero gdy w lutym 1915 roku rozpoczęła się ofensywa wojsk niemieckich na tereny Królestwa Polskiego wówczas walki przeniosły się z Prus na tereny należące do carskiej Rosji. Świadectwem walk toczących się od sierpnia 1914 do lutego 1915 roku są cmentarze i mogiły żołnierskie niemieckie i rosyjskie rozsiane na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida. Przechodzące wojska rosyjskie rabowały, plądrowały i paliły. Po walkach zostały zniszczenia w siedliskach wiejskich, budynków użyteczności publicznej oraz infrastruktury. Zniszczeniom uległy także dworce kolejowe.

Po wojnie spór między Polską a Niemcami o przynależność Mazur rozstrzygnął plebiscyt na korzyść Niemiec. Prusy Wschodnie, w tym również interesujący nas obszar, zostały oddzielone od Niemiec Pomorzem Gdańskim należącym do Polski, co (oprócz narzuconych Niemcom trudnych warunków traktatu wersalskiego) wpłynęło na ich izolację i zubożenie. Nastąpiła odbudowa ze zniszczeń wojennych. W tym powojennym okresie zbudowano w Wojnowie cerkiew prawosławną (1921-1923), a w pobliżu, na miejscu drewnianej, zbudowano murowaną molenę (1923-1927).

Porozumienia traktatu wersalskiego z 1919 roku zabraniały pokonanym Niemcom budowy umocnień, dlatego też początkowo nie pojawiły się na terenie gminy istotne formy tego budownictwa. Jednak w roku 1928 wybudowano schrony bierne dla jednej drużyny piechoty, zastępujące dawne schrony w punktach oporu piechoty w węzłach Rudczany (Ruciane) i Guzianka oraz w Szczycieńskiej Pozycji Leśnej schrony bierne dla jednej drużyny piechoty i schrony bierne dla dwóch drużyn piechoty.

Dojście Adolfa Hitlera do władzy w 1933 roku, rozbudziło nadzieje na poprawę sytuacji regionu. Zmiany polityczne prowadziły jednak do utraty tożsamości Prus na rzecz totalitarnego państwa hitlerowskiego. Wprowadzenie systemu monopartyjnego, zmiany dawnych mazurskich nazw miejscowości (1938) - to widoczne, choć nie jedyne przejawy działania nowej władzy.

System Wielkich Jezior Mazurskich jako atrakcyjny teren turystyczny wykorzystywano do wypoczynku letniego i zimowego. Funkcjonowała żegluga, którą można było pokonać trasę z Pisz do Węgorzewa i Rucianego Nida. Na terenie Rudczan działał Kurhaus Siegemunda kąpielisko, plac sportowy, Powstały zakłady przemysłowe jak: pięć tartaków, suszarnia nasion i smolarnia.

Hitlerowskie Niemcy zmierzały ku wojnie. Atak na Polskę 1 września 1939 roku rozpoczął drugą wojnę światową. Przesunięcie się działań wojennych na wschód spowodowało budowę kwater dowódczych. Najwcześniej, jeszcze przed wojną, utworzono kwaterę Dowódcy Wojsk Lotniczych Hermana Goeringa w Szerokim Borze (1936-1941) obecnie na terenie gminy Pisz. Była to jedna z wielu kwater na terenie Mazur.

Działania wojenne prowadzone początkowo z dala od terenów obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida, po załamaniu się potęgi militarystyki hitlerowskiej, zbliżały się nieuchronnie do granic Prus Wschodnich, a tym samym do terenu gminy. Dokonywano rozbudowy pozycji polowych do obrony granic, między innymi powstawały prymitywne ukrycia ceglanych i betonowych schronów w tym tzw. Kochtopfe. Linia kolejowa z Pisz do Szczytna została wzmocniona takimi obiektami. Armia Czerwona dotarła do granic Prus w październiku 1944 roku. Rozpoczęta wcześniej chaotyczna ewakuacja ludności trwała do końca 1944 roku. Wsie, majątki dworskie i zabudowa kolonijna znacznie się wyludniły.

V.1.6. Okres od roku 1945 do czasów nam współczesnych.

W dniach 22-25 stycznia 1945 roku ziemie powiatu Johannisburg (Jańsbork) zajęły oddziały Armii Czerwonej, ziemie powiatu Sensburg (Ządzbork) zostały zajęte w dniach 27 stycznia 1945. Symboliczne przekazanie władzy przez Rosjan stronie polskiej nastąpiło w Johannisburgu 23 maja 1945 roku, w Sensburgu 28 maja 1945 r. Omawiany teren włączono do Polski, administracyjnie do woj. olsztyńskiego, a główne miasto przedwojennego powiatu Johannisburg (Jańsbork) nazwano Pisz, natomiast Sensburg - Mrągowem. Utrzymano w nich powiaty. Położenie wpłynęło na dość szybkie pojawienie się ludności z pobliskich ziem polskich w zniszczonym mieście i częściowo zachowanych wsiach. Po szabrownikach pojawili się osadnicy, przede wszystkim z Kurpiowszczyzny, następnie przybyli tu innymi polscy przesiedleńcy.

Znaczej likwidacji uległy linie kolei normalnotorowej. Na obecnym terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida zlikwidowano linie Ruciane – Mrągowo. Przy linii ocalał zespół dworcowy w Ukie.

Lata powojenne to nie tylko zmiana przynależności państwowej terenu dawnego powiatu piskiego i mrągowskiego, ale również tworzenie nowej administracji i zrębów nowego systemu politycznego. 1 stycznia 1945 r. dokonano reformy administracyjnej powiatu regulującej podział na gminy. Na terenie obecnego Miasta i Gminy Ruciane-Nida utworzono gminę Ukta (Alt Ukta). W 1954 roku zlikwidowano gminy zbiorowe i utworzono mniejsze jednostki – gromady. Z dawnej gminy Ukta wydzielono gromady: Piaski, Onufryjewo, Wierzba i włączono je w skład powiatu piskiego. 31 grudnia 1965 roku z dwóch wsi Ruciane i Nida utworzono miasto Ruciane-Nida w powiecie piskim. Nowy system polityczny wprowadzony w Polsce w 1944 roku wywarł znaczący wpływ na przekształcenia własnościowe, światopoglądowe, gospodarcze i planistyczne.

Ustrój socjalistyczny, funkcjonujący wówczas w Polsce, dopuszczał wprawdzie własność prywatną, jednak dominującą stała się własność państwowa i spółdzielcza. Zniszczone tereny zabudowy miejskiej zostały w znacznym stopniu upaństwowione, a nowa zabudowa powstawała wbrew dawnym podziałom geodezyjnym. Dawne majątki, jak i część gruntów dawnych wsi zostały włączone do Państwowych Gospodarstw Rolnych (PGR), akweny wodne zagospodarowywały Państwowe Gospodarstwa Rybackie, lasy upaństwowiono. Z czasem miejsce prywatnego handlu zajęły spółdzielnie – Spółdzielnia Spożywców „Społem”, Miejski Handel Detaliczny i Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska. Scentralizowany system zarządzania i finansowania odcisnął swoje piętno na wielu dziedzinach życia ludności, między innymi na oświacie, kulturze i ochronie zdrowia. Wprowadzanie zasad planowania przestrzennego powodowało zmiany zabudowy wsi z Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi jak i standardowymi zagrodami chłopskimi. Krajobraz mazurski ulegał przeobrażeniom. W Rucianem podjął pracę odbudowany tartak, w Nidzie w 1954 r. rozpoczęły produkcję Zakłady Płyt Pilśniowych i Wiórowych. „Płyty” przyczyniły się do dynamicznego rozwoju miejscowości.

Znalazło w nich zatrudnienie ok. 2 tys. pracowników. Wybudowano nowe osiedle mieszkaniowe (14 bloków mieszkalnych, 20 domków jednorodzinnych i 7 dwurodzinnych), w 1973 roku powstał Zespół Szkół Drzewnych i Leśnych w Nidzie. Na potrzeby zakładu powstał w Nidzie przystanek przy linii kolejowej Olsztyn – Ełk, nazwany Ruciane-Nida Zachodnia (obecnie zdewastowany).

1 stycznia 1973 roku na podstawie uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie z 6 grudnia 1972 r., wprowadzono nowy podział na gminy, po około 150 latach przynależności do powiatu mrągowskiego, obszar dawnej gminy Ukta włączono do powiatu piskiego.

Na mocy ustawy z 28 maja 1975 roku wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny. Dnia 1 czerwca 1975 roku zlikwidowano 314 powiatów, a w miejsce 17 województw i pięciu miast wydzielonych wprowadzono 49 województw, z zachodniej części ziem powiatu piskiego utworzono Miasto i Gminę Ruciane-Nida, które włączono do województwa suwalskiego. Był to okres intensyfikacji systemowego budownictwa i tworzenia firm państwowych. Na terenie dawnych majątków dworskich pojawiała się nowa utylitarna zabudowa produkcyjna oraz osiedla domów z betonu. Widoczną pozostałością tego okresu są jednorodne sklepy GS i zlewnie mleka.

W okresie międzywojennym w Systemie Wielkich Jezior Mazurskich rozwijał się ruch turystyczny. Baza turystyczna zniszczona w czasach wojennych, była stopniowo odbudowywana. Wiele ośrodków wypoczynkowych wznosiły zakłady przemysłowe z całej Polski.

Przemiany społeczno-polityczne, które dokonały się w Polsce po 1989 roku, doprowadziły między innymi do zmian własnościowych. Ich pierwszym przejawem była komunalizacja majątku państwowego, prywatyzacja i wyprzedaż nieruchomości rolnych Skarbu Państwa. Proces ten, trwający do dzisiaj, obok skutków pozytywnych (tworzenie nowych przedsiębiorstw prywatnych, rozwój budownictwa, nowej infrastruktury), rodzi też skutki negatywne (bezrobocie, znaczne zróżnicowanie dochodów społeczeństwa). Dotkliwie odczuwalne na interesującym nas terenie, kiedy to w 1995 r. upadłość ogłosiła spółka „Roobes Wood”, która wcześniej przejęła

Zakład Płyt Piłśniowych i Wiórowych funkcjonujący od 1954 roku, największy zakład produkcyjny w regionie.

Dnia 1 stycznia 1999 roku dokonano kolejnej reformy administracyjnej zmniejszając liczbę województw i przywracając powiaty. Powstało wówczas szesnaście rządowo-samorządowych województw i 315 samorządowych powiatów, zostały utrzymane gminy i zyskały status samorządów. Zlikwidowano wówczas województwo suwalskie tworząc województwo warmińsko-mazurskie z siedzibą w Olsztynie, w którego skład weszło Miasto i Gmina Ruciane-Nida w powiecie piskim.

Miasto i Gmina Ruciane-Nida, co już podkreślano, leży w systemie Wielkich Jezior Mazurskich, na obszarze znacznego ruchu turystycznego. Walory przyrodnicze wpływają na rozwój turystyki na tym terenie. Dynamicznie rozwija się agroturystyka. W celu zachowania i wykorzystania walorów środowiskowych samorząd podejmuje liczne inicjatywy i realizacje jak: podjęcie działań w zakresie modernizacji i budowy oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnych w ramach projektu „Regulacja gospodarki wodno-ściekowej w gminach regionu Wielkich Jezior Mazurskich”. Liczne inwestycje z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej pozwalają na budowę wiejskich świetlic, urządzenie ogólnodostępnych plaż, remonty nawierzchni dróg czy realizację nowego oświetlenia ulic. Szansą dla miasta i gminy jest też uruchomienie kursów pociągów osobowych na trasie Pisz - Szczytno i Pisz – Elk. Działania podejmowane przez samorząd w ramach środków własnych i pozyskiwanych z funduszy europejskich nie tylko przyczyniają się do zwiększenia atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej regionu ale jednocześnie przez rozbudowę infrastruktury zachęcają do inwestowania w bazę turystyczną.

V. 2. Historyczny układ urbanistyczny

Wprawdzie Ruciane-Nida jest jedynym miastem na omawianym terenie, to należy pamiętać że prawa miejskie otrzymała dopiero w 1965 roku. Jak wykazano wyżej miasto składa się z dwóch części, starszej Nidy (poł. XVI w.) i znacznie młodszej Rucianego (Rudczany). Tak jak Nida rozwijała się jako wieś, to Ruciane (Rudczany) wywodzą się z majątku leśnego Guzianka, a wydzielono je w 1899 roku jako gminę jednostkową dzięki budowie linii kolejowych do komunikacji pasażerskiej w systemie Wielkich Jezior Mazurskich. Zlepek trzech zespołów osadniczych (Ruciane, Nida, Guzianka) jest czytelny do dziś w układzie poszczególnych miejscowości i stosowanych nazwach. Nie ma tu mowy o jednym układzie przestrzennym a w planie miasta czytelne są trzy zespoły wsi o zupełnie różnym charakterze. W części Nida czytelny jest układ wsi wielodrożnicy, w który wkomponowano zakład przemysłowy i wielorodzinną, wysoką zabudowę mieszkalną z budynkami handlowymi i usługowymi. Główna ulica Rucianego przebiega wzdłuż linii kolejowej, po jej północnej stronie, a jej zabudowa związana była ze stacją kolejową. Pierwotna zabudowa, po północnej stronie ulicy, wiązała się z przemysłem drzewnym, uzupełniono ją w minionych sześćdziesięciu latach utylitarną, parterową, zabudową związaną z ruchem turystycznym. Pomiędzy Rucianem a Guzianką przebiega kręta ulica częściowo o historycznej

zabudowie zakończona mostem nad śluzą wodną. Znaczny obszar miasta stanowią kompleksy leśne. Dodatkowo, w tych lasach i pomiędzy zabudową, wkomponowane są punkty oporu i wieże karabinów maszynowych stanowiące system obronny Węzła Oporu Ruciane – Guzianka z okresu przed pierwszą wojną światową. Wśród kompleksów leśnych rozsiane są także obiekty wczasowe.

V.3. Historyczne układy ruralistyczne

Wsie terenu Miasta i Gminy Ruciane-Nida mają przeważnie rodowód osiemnasto- lub dziewiętnastowieczny. Kształtowały się w trojaki sposób: w powiązaniu z siedliskiem dworskim, jako wsie czynszowo – zagrodowe (wsie czynszowe), jako dawne wsie szkatułowe oraz wsie starobrzędowców. Obecnie zabudowa wsi dworskich jest zatarta (Luisenthal obecnie część Onufryjewa, Popielno, Warnowo). Pierwotnie jednak, poza zespołami dworskimi, wsie takie miały zabudowę składającą się z czworaków i dwojaków usytuowanych wzdłuż jednej ulicy. Nietypowym rozwiązaniem jest drewniana zabudowa przydworska z okresu międzywojennego występująca w Popielnie.

Licznie występują wsie szkatułowe i starobrzędowców w formie ulicówki. Poza wsiami ulicowymi są również wielodrożnice (Karwica, Krzyże, Osiniak-Piotrowo, Ukta, Wygryny) ze zróżnicowaną zabudową. Przeważa w nich budownictwo z przełomu XIX/XX wieku. Ich zabudowę stanowią przeważnie gospodarstwa rolne składające się z frontowego domu mieszkalnego i budynków gospodarczych wokół prostokątnego podwórza. Murowany lub drewniany dom to przeważnie, typowy dom kalenicowy (ustawione do ulicy kalenicą). Typowy dom kalenicowy wykształcił się w okresie nowożytnym z połączenia dwóch domów dwuizbowych i był popularny na rozległym terenie Prus, Litwy i Mazowsza zarówno na wsi jak i w mieście. Budowany na planie prostokąta. Wejście do budynku poprzez sień, umieszczano pośrodku ściany kalenicowej. Sień usytuowana centralnie zajmowała całą szerokość budynku. Wyjście z sieni prowadziło na podwórze. Z boków znajdowały się po dwie izby w trakcie frontowym i podwórzowym, każda była doświetlona dwoma oknami. Uzyskiwano tym samym charakter symetrycznych, pięcioosiowych elewacji podłużnych i cztery izby mieszkalne.

Budynki gospodarcze w zagrodach zazwyczaj wznoszono prostopadle do domu z użyciem kamienia i cegły. Drewniana stodoła ustawiona równoległe do domu zamykała podwórze.

Ciekawym elementem krajobrazu wiejskiego są typowe, powtarzalne domy osadnicze typu Zydlung, pojawiające się zwłaszcza przy zakładach przemysłowych, w odbudowywanych wsiach /Wygryny – Zydlagi/.

Ważnym elementem wsi parafialnych był kościół z terenem przykościelnym. W takich wsiach pojawiły się karczmy składające się z zabudowań usługowo - mieszkalnych i gospodarczych (między innymi stajni dla podróżnych). Przy karczmach powstawały również sale zgromadzeń wiejskich.

Z budynków publicznych we wsiach przeważały szkoły, głównie jednoklasowe rzadziej dwu- i wieloklasowe. Budynki oświatowe pochodzą głównie z początku XX wieku, kiedy to z funduszu ministerstwa osadnictwa stawiano obiekty upamiętniające dwustulecie powstania Królestwa Pruskiego. We wsiach, przez które wiodła linia kolejowa powstawały stacje składające się z budynku dworcowego z magazynem spedycji kolejowej, szaletu, domu mieszkalnego i budynków pomocniczych. Zespoły stacji miały jednolicie rozlokowane budynki składowe, jednorodne plany zabudowy i formy architektoniczne każdej linii. W wyniku zniszczeń w okresie pierwszej wojny światowej ich pierwotna forma ulegała pewnym przeobrażeniom. Uzupełnieniem krajobrazu jest zabudowa kolonijna o formach podobnych jak we wsiach chłopskich. Stałym elementem wszystkich wsi są cmentarze, zdarza się, że w jednej wsi jest kilka cmentarzy - wiejski i rodzinne. We wsiach związanych ze staroobrzędowcami są cmentarze różnowyznaniowe.

V.4. Charakterystyka zasobu obiektów zabytkowych

Zasób zabytków zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków i obiekty objęte wojewódzką i gminną ewidencją zabytków.

Budynki stanowią grupy o różnych funkcjach użytkowych, różnym przeznaczeniu, różnej formie przestrzennej i o różnym stopniu zachowania. Występują w formie zabudowy skupionej lub rozproszonej. Powstawały w XIX i XX wieku, jednak większość budynków pochodzi z przełomu XIX/XX wieku oraz z okresu międzywojennego.

Na omawianym terenie są również obiekty liniowe (aleje, kanał i nieczynne linie kolejowe), które na trwałe zmieniły naturalny sposób ukształtowania terenu.

Cmentarze są charakterystycznymi obiektami w przestrzeni krajobrazu, usytuowanymi w pobliżu zabudowy i układów liniowych. Obecnie, po likwidacji zabudowań na koloniach i wtórnych zalesieniach terenu, można je odnaleźć w najmniej spodziewanych miejscach.

Niewątpliwie pod powierzchnią ziemi znajdują się archeologiczne ślady obecności człowieka z różnych epok. Jednak badania wykopaliskowe przeprowadzono na terenie miasta i gminy zaledwie na kilku stanowiskach archeologicznych i były to badania niemieckie sprzed II wojny światowej. Natomiast w ramach ogólnopolskiego programu badawczego - Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), objęto do chwili obecnej jedynie ok. 10% interesującego nas obszaru.

BUDOWNICTWO

Forma obiektów omawianego terenu była zależna od środowiskowych trendów, z czasem jednak na charakter zabudowy miały wpływ tendencje ogólnopruskie, a następnie ogólnoniemieckie (style historyzujące, secesja, międzywojenny styl narodowy). Wielkość budowli i różnorodność form zdobniczych zależała od zamożności mieszkańców, co miało wpływ także na rodzaj stosowanego materiału budowlanego (drewno, kamień, glina, ryglówka, cegła, beton). Publiczna, przemysłowa i infrastrukturalna zabudowa wsi (dworce, szkoły, urzędy,

tartaki, gorzelnie, młyny) miała charakter zunifikowany, najczęściej w formie neogotyckich budowli lub obiektów licowanych cegłą.

Mimo burzliwych dziejów tych ziem, stosunkowo dobrze zachowały się chłopskie zabudowania wsi z przełomu XIX/XX wieku. Część wsi uzupełniona została formami z okresu międzywojennego. Ważnym elementem zabudowy wsi były szkoły i karczmy. Z ośmiu zespołów szkolnych najciekawsze zachowały się w miejscowościach: Gałkowo, Karwica, Osiniak-Piotrowo, Ukta, Wygryny. Do grupy trzech karczem, zachowanych w Wejsunach, Wygrynach i Ukcie, doszła w ostatnich latach karczma przemieszczona ze Sztynortu (gm. Węgorzewo) i jest to najbardziej zadbanej obiekt w tej grupie. Pozostałe pełnią obecnie funkcje handlowe.

Na terenie gminy zachowały się nieliczne obiekty związane z ziemiaństwem wschodniopruskim. Jedynymi obiektami są: dwór (Luisenthal) w Onufryjewie i spichlerz w Popielnie, oba obiekty pochodzą z XIX w. i prezentują ogólnie stosowany typ rozwiązań w zespołach dworskich. Są to obiekty o przebudowanych wnętrzach.

Grupa zabytkowych obiektów sakralnych na terenie gminy jest stosunkowo nieliczna. W samym Rucianem-Nida jest jeden kościół zabytkowy - ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki, p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z 1910 roku.

Na terenie wsi, zgodnie z podziałem parafialnym zachowały się ewangelickie zespoły sakralne, jeden w Wejsunach, drugi w Ukcie obecnie użytkowany przez katolików. Kościół ewangelicki w Wejsunach pochodzi z 1898 r., obecnie rzymskokatolicki p. w. Podwyższenia Krzyża w Ukcie pochodzi z 3 ćw. XIX w..

W okresie międzywojennym na terenie powiatu, a tym samym Miasta i Gminy Ruciane-Nida, istniała gęsta sieć kolejowa. Do chwili obecnej zachowała się zaledwie jedna linia kolejowa: Pisz - Szczytno, uruchomiana ponownie w ostatnim czasie. Przestała istnieć linia normalnotorowa z Rucianego-Nida do Mrągorowa. Pozostałością tego systemu są jeszcze stacje kolejowe (Alt Ukta), nasypy kolejowe i relikty mostów.

Teren gminy wchodzi w skład dużego obszaru fortyfikacyjnego tworzonoego od połowy XIX wieku wokół Wielkich Jezior Mazurskich. Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida znajdują się trzy grupy zabytków tego rodzaju. Wieże karabinów maszynowych jako umocnienia mostów z 1900 roku. Węzeł oporu Ruciane – Guzianka jako fragment obronnej Pozycji Jezior Mazurskich z lat 1898 – 1902 i Szczycieńska Pozycja Leśna z 1914 r. W dwóch ostatnich grupach dokonano zmian budując schrony w 1928 roku. W węźle oporu Ruciane – Guzianka zastąpiono schrony z lat 1898-1902 biernymi schronami nowszej generacji. Szczycieńska Pozycja Leśna, której linia blokhauzów, obecnie zniszczonych, została uzupełniona o trzy nowsze schrony bierne. Dodatkowo zachowały się umocnienia polowe z 1944 r. - transeje z betonowymi cylindrycznymi umocnieniami /Kochtopfe/ oraz rowy przeciwczołgowe.

Z zabudowań wiejskich na uwagę zasługują kompleksy zabudowy murowanej i drewnianej w miejscowościach Gałkowo, Karwica, Osiniak-Piotrowo, Śwignajno, Ukta, Wejsuny, Wojnowo, Wygryny.

Z jedenastu zachowanych zespołów leśniczówek interesujące są obiekty w miejscowościach: Mioduńskie, Pranie, Szeroki Bór i Zdróżno. Bardzo interesującym obiektem jest wyluszcznia nasion w Rucianem-Nida.

Ciekawy jest także kompleks śluzy, jazu i strażnicy wodnej w Guziance. Obiekty te, jako zabytki techniki, należy łączyć z systemem Wielkich Jezior Mazurskich.

Działania konserwatorskie wobec tak różnorodnej grupy jaką są zabytki budownictwa muszą być prowadzone z uszanowaniem historycznych elementów oraz w technologiach i materiałach zbliżonych do stosowanych pierwotnie (np. tynki wapienne, okna drewniane, dachówka ceramiczna). Należy jednocześnie pamiętać, że każdy obiekt jest indywidualny i podejmowanie prac remontowych lub konserwatorskich wymaga specjalistycznej wiedzy, a przede wszystkim uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

CMENTARZE

Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida zachowały się 60 obiektów cmentarnych, w tym jeden cmentarz wojsk napoleońskich, czterdzieści dwa cmentarze ewangelickich, trzy rodzinne cmentarze ewangelickie, siedem cmentarzy staroobrzędowców, jeden rodzinny cmentarz staroobrzędowców, jeden klasztorny cmentarz staroobrzędowców, jeden cmentarz prawosławny, dwie mogiły żołnierskie, jedna kwatera wojenna na cmentarzu oraz dwie bezimienne mogiły. Są to przede wszystkim nieczynne cmentarze ewangelickie (głównie wiejskie, rzadziej rodzinne – rodowe), założone przeważnie w XIX w. Większość cmentarzy jest położona w miejscach eksponowanych (wzniesienia, pagórki, wzgórze), najczęściej w pobliżu wsi, dworu. Założenia cmentarne są z reguły skromne, głównie na planie prostokąta. Wśród form sepulkralnych na cmentarzach ewangelickich dominują nagrobki betonowe lub lastrykowe w kształcie skrzyni. Rzadko spotyka się krzyże żeliwne. Na obiektach wojennych przeważają płytki betonowe, stelle oraz krzyże. Do najwartościowszych obiektów należy zaliczyć cmentarze ewangelickie w Gałkowie, Iznocie, Kowaliku, Krzyżach, Onufryjewie, Rucianym-Nida, Wygrynach-Zydlągach. Obiekty te posiadają dość dobrze zachowany starodrzew, a część z nich także interesujące nagrobki o cechach zabytkowych. Należy szczególnie podkreślić walory artystyczne krzyży żeliwnych, które występują sporadycznie (zachowały się np. w Gałkowie, Ukcie, Wygrynach, Wygrynach-Zydlągach). Duże wartości historyczne posiadają kwatery oraz mogiły wojenne z I wojny światowej. Cmentarze staroobrzędowców mają z reguły drewniane krzyże nagrobne, zgrzytem jest wykonanie utylitarnego nagrobka rodziny Ludwikowskich na cmentarzu klasztornym w Wojnowie. Z uwagi na swoją unikalność wszystkie cmentarze staroobrzędowców mają dużą wartość historyczną. Cmentarze te są na ogół dobrze utrzymywane.

Dobrze zachowany jest cmentarz z okresu wojen napoleońskich w Kadzidłowie, utrzymywany przez Lasy Państwowe. Tajemnicą owiane są dwie bezimienne mogiły, ta nad jeziorem Bełdany jest prawdopodobnie wojskowa z I wojny światowej. Mogiła z drugiej wojny światowej w pobliżu dworca w Karwicy jest pusta (szczątki żołnierza przeniesiono na cmentarz wojenny w Bartoszach pod Ełkiem).

Znaczna część cmentarzy jest bardzo ważnym elementem krajobrazowym, charakterystycznym dla pejzażu dawnych Prus Wschodnich. Cmentarze wojenne są zazwyczaj pielęgnowane. Prace porządkowe na tych obiektach dotyczą najczęściej remontu nagrobków i pielęgnacji zieleni cmentarnej. Działania te są kosztowne i niestety brak osób odpowiedzialnych za ich realizację. Obiekty znajdujące się na terenie Lasów Państwowych są najczęściej wygrozione a zieleń dobrze utrzymana. Wszelkie prace na cmentarzach wymagają uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

PARKI

Na omawianym obszarze zachował się zaledwie jeden park podworski (Popielno). Ma on charakter krajobrazowy i jest usytuowany w sąsiedztwie miejsca gdzie stał dwór. Park pochodzi z XIX wieku. Zajmuje powierzchnię około jednego hektara. Stan jego zachowania jest zły. Nie prowadzono w nim, w okresie minionego pięćdziesięciolecia, prac pielęgnacyjnych i rewaloryzacyjnych, poza wycinką uschniętych drzew. Brak pielęgnacji spowodował, że jest w dużym stopniu zarośnięty samosiejkami i mało czytelny. Jednak pełni ważną rolę w miejscowym krajobrazie, jest dobrze widoczny w panoramie wsi. Prace porządkowe wymagają uzgodnień z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

OBIEKTY ARCHEOLOGICZNE

Miasto i Gmina Ruciane-Nida należy do obszarów najślabiej zbadanych pod kątem rozpoznania archeologicznego. Systematyczne badanie rozpoznawcze (powierzchniowe) w ramach ogólnopolskiego programu badawczego - Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), objęty do chwili obecnej zaledwie ok. 10% obszaru gminy. Badaniom wykopaliskowym poddano zaledwie kilka stanowisk archeologicznych (są to badania niemieckie sprzed II wojny światowej). W archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie znajdują się dane o ośmiu stanowiskach archeologicznych. W rejestrze zabytków nie ujęto żadnego stanowiska.

Stanowiska zalicza się do tzw. obiektów płaskich, ponieważ nie zaznaczają się na powierzchni gruntu. Należą do nich ślady osadnictwa, osady, obozowiska i cmentarzyska ciałopalne z różnych okresów pradziejów, średniowiecza i okresu nowożytnego.

Prace w obrębie stanowisk objętych wojewódzką i gminną ewidencją zabytków należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym. Prace na wszystkich obiektach wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W przypadku Miasta i Gminy Ruciane-Nida, ze względu na wyjątkowe położenie i prawdopodobne bogactwo stanowisk archeologicznych, należałoby wszystkie wykopy ziemne w strefie brzegowej jezior i cieków wodnych, nawet tam gdzie dotąd nie stwierdzono istnienia obiektów pradziejowych i średniowiecznych, objąć nadzorami archeologicznymi.

VI. Ocena stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego

VI.1. Ochrona krajobrazu kulturowego miasta i gminy

- Rezerwaty i parki kulturowe:

Na obszarze gminy nie ustanowiono tego typu obszarów.

- Historyczne struktury przestrzenne:

Na obszarze miasta i gminy nie występuje zespół urbanistyczny.

- Układy ruralistyczne:

Na obszarze miasta i gminy nie objęto ochroną żadnego układu ruralistycznego.

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ruciane-Nida , zmienionym Uchwałą Nr XXX/361/04 Rady Miejskiej w Rucianem-Nida z dnia 29 grudnia 2004 roku. ujęte zostały i zabytkowe zespoły kościelne, mieszkalne, przemysłowe, cmentarne na terenie gminy zgodnie z decyzjami konserwatorskimi o wpisie do rejestru zabytków. Taki zapis zapewnia ochronę konserwatorską najcenniejszych kulturowo, historycznie i krajobrazowo obszarów miasta i gminy.

Dla terenów gminy zasobnych w zabytki opracowano dziewiętnaście planów miejscowych. Plany te opracowywane są głównie do terenów przeznaczanych pod nową zabudowę. Inwestycje na obszarze wsi i zabudowy kolonijnej są poprzedzane wydawaniem decyzji o warunkach zabudowy z uwzględnieniem wiedzy o obiektach objętych wpisem do rejestru zabytków oraz wojewódzką i gminną ewidencją zabytków.

VI.2. Współczesne funkcje obiektów zabytkowych

Większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków, jak również objętych Gminną Ewidencją Zabytków) użytkowana jest zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem lub pełni funkcje zbliżone do pierwotnych. Dotyczy to przede wszystkim obiektów sakralnych, mieszkalnych i usługowych, w przypadku których stosunkowo łatwe jest utrzymanie funkcji pierwotnych.

Wiele obiektów zabytkowych na terenie gminy stanowi własność prywatną. Utrzymywanie ich i remontowanie regulują możliwości finansowe właścicieli. Zagrożeniem dla ich zachowania jest brak spadkobierców, zmiana własności czy zmiana z funkcji z rolniczej na letniskową.

Obiekty sakralne są utrzymywane i na bieżąco remontowane. Istnieją jednak potrzeby remontowe. Remontu elewacji wymaga kościół w Ukcie.

Domy w zagrodach wiejskich należące do osób prywatnych są w większości przypadków utrzymywane i użytkowane na cele mieszkalne. Część zagród, zwłaszcza we wsiach nad jeziorami, jest przeznaczana na funkcje letniskowe.

Na terenie miasta i gminy znajdują się również obiekty udostępniane do zwiedzania lub prowadzona jest w nich działalność usługowa, której ważnym elementem jest ukazanie zabytkowych i kulturowych budynków i przedmiotów. Są to zarówno obiekty sakralne, mieszkalne, przemysłowe, leśne i powojaskowe.

Cmentarze ewangelickie nie są użytkowane. W większości pozostają w krajobrazie jako trudnodostępne kompleksy zielone, a zachowane nagrobki pozostają ukryte wśród krzewów.

VI.3. Ocena stanu technicznego obiektów zabytkowych i stanu dokumentacji konserwatorskiej

Obecnie tylko część obiektów zabytkowych na terenie miasta i gminy jest w stanie dobrym. Stan techniczny budynków o walorach zabytkowych jest oceniany jako dobry w 40%, a dostateczny dotyczy 40% obiektów. W złym stanie technicznym jest 20% obiektów.

Stan techniczny budynków murowanych na terenie wsi położonych nad jeziorami i w pobliżu terenów leśnych ulega zdecydowanej poprawie poprzez inwestycje i remonty dokonywane przez prywatnych właścicieli. Przeważnie są to osoby z innych regionów Polski traktujące zakupione siedliska jako tereny letniskowe. Zły stan techniczny dotyczy zwłaszcza budynków podworskich i opuszczonych siedlisk, lub nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym. Wynika on także z niewielkiej dbałości o zabudowania przez minione sześćdziesiąt lat. Brak remontów wynikał z kolei ze szczupłości środków finansowych oraz polityki władz lokalnych w tym względzie. We wsiach na terenie Gminy Ruciane-Nida zachowało się wiele budynków, dzięki którym zachował się historyczny charakter tych miejsc, wymagających ochrony i utrzymania. Jednak dużym zagrożeniem jest pomijanie tych walorów i wprowadzanie nowej zabudowy o współczesnych, utylitarnych formach. Ważnym elementem zagród wiejskich są płoty i zieleń. Nowe, fantazyjnie rozbudowane formy ogrodzeń, często dwumetrowych, powodują zgrzyt krajobrazowy. Zmiany w krajobrazie powodują wszechobecne nasadzenia drzew i krzewów ozdobnych wiecznie zielonych. Zaczynają one dominować nad tradycyjnymi drzewami liściastymi i sadami, które porastały zagrody. Opracowana na zlecenie Urzędu Miasta i Gminy Ruciane-Nida gminna ewidencja zabytków zawiera najcenniejsze obiekty. Nie wskazuje jednak jako przedmiotu ochrony układów ruralistycznych.

Turystyczny charakter obszaru Miasta i Gminy Ruciane-Nida stwarza zarówno szanse i zagrożenia. Szansą na utrzymanie tożsamości krajobrazu kulturowego dzięki szczegółowym zapisom w strategicznych i planistycznych dokumentach gminnych oraz obejmowania ochroną konserwatorską zespołów zabudowy. Bez wątpienia jest to ważny element atrakcyjności turystycznej gminy. Zagrożenie ruchem turystycznym jest widoczne w terenie gdzie przy braku uregulowań odbywa się niekontrolowany ruch inwestycyjny i w krajobrazie pojawiają się dysonanse planistyczne i architektoniczne.

W planach zagospodarowania przestrzennego zakłada się w przeważającym stopniu tworzenie nowych terenów zabudowy siedliskowej. Remonty i przebudowy siedlisk odbywają się głównie na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania.

VII. Czynniki wpływające na środowisko kulturowe Miasta i Gminy Ruciane-Nida

W rozdziale tym wykorzystano między innymi wyniki analizy dokonanej w *Strategii zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Ruciane-Nida do roku 2015, Uchwały Nr XXII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia 28.05.2008 r.; Plan odnowy miejscowości Gałkowo przyjęty uchwałą Nr IV/108/2007 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.09.2007 r.;*

Plan odnowy miejscowości Krzyże przyjęty uchwałą Zebrania Wiejskiego Sołectwa Krzyże Nr I/2008 z dn. 21.01.2008 r. i uchwałą Nr XIX/7/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 27.02.2008 r.; Plan odnowy miejscowości Ładne Pole na lata 2009-2016 przyjęty uchwałą Nr XXXVI/15/2009 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dn. 26.03.2009 r. i uchwałą Nr I/2009 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Śwignajno z dn. 19. 03.2009 r.; Plan odnowy miejscowości Wólka przyjęty uchwałą Nr XIX/6/2008 Rady Miejskiej w Rucianem-Nidzie z dnia 27.02.2008 r. i uchwałą Nr I/2007 Zebrania Wiejskiego Sołectwa Wólka z dnia 18.12.2007 r.

Biorąc pod uwagę wyżej przedstawione opracowania oraz analizując specyfikę gminy i jej zasoby, można wskazać (w formie SWOT) następujące czynniki warunkujące jej rozwój w powiązaniu z dziedzictwem kulturowym:

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Marka Mazur jako regionu turystycznego; • Korzystne położenie geograficzne – bliskość dużych ośrodków (Warszawa, Gdańsk, Olsztyn); • Naturalne piękno krajobrazu; • Środowisko naturalne: <ul style="list-style-type: none"> - Czyste lasy i wody; - Flora i fauna; • Atrakcyjność największych jezior i rzeki Krutynia; • Kultura i tradycja – oryginalna historia wsi i unikalna kultura starowierców oraz dziedzictwo Prus Wschodnich; • Unikatowy, zachowany w całości ruralistyczny układ i architektura wielu wsi; • Tradycja związana z postacią Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego i członków Studenckiego Teatru Satyryków; • Rozbudowana sieć placówek muzealnych i wystawienniczych popularyzujących i udostępniających spuściznę regionu; • Bardzo dobrze rozwinięta baza noclegowa; • Baza sportowo – rekreacyjna; • Trasy rowerowe, ścieżki ekologiczne, stacje wodne; • Rozpoznawalność gminy jako ośrodka 	<ul style="list-style-type: none"> • Zła dostępność komunikacyjna – zły stan dróg wojewódzkich i powiatowych – kluczowych szlaków komunikacyjnych dla rozwoju turystyki; • Brak organizacji (współpracy) między podmiotami turystycznymi: <ul style="list-style-type: none"> - Brak wspólnych inicjatyw promocyjnych; - Brak standardów oferty turystycznej; • Słaba promocja gminy: <ul style="list-style-type: none"> - W Internecie; - W mediach o zasięgu krajowym; - Poszczególnych miejsc np. wsi jako atrakcyjnych turystycznie; • Słaba infrastruktura turystyczna: <ul style="list-style-type: none"> - Brak ogólnodostępnych terenów rekreacyjnych; - Niewystarczająca ilość łatwo dostępnych i wyraźnie oznakowanych szlaków spacerowych; • Niewystarczająca jakość bazy noclegowej; • Niewystarczająca ochrona dziedzictwa kulturowego; • Utrudnione możliwości inwestycyjne: <ul style="list-style-type: none"> - Dla ewentualnych dużych inwestycji turystycznych i około turystycznych (tereny, kapitał); - Ograniczenia spowodowane występującymi

turystycznego i folklorystycznego.	formami ochrony przyrody; <ul style="list-style-type: none"> • Brak ciągów pieszych (chodników); • Wysokie bezrobocie strukturalne; • Niski stan zasobności gospodarstw domowych; • Brak organizacji pozarządowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • - Fundusze unijne: <ul style="list-style-type: none"> - Możliwość uzyskania wsparcia na inwestycje gminne; - Możliwość dofinansowania projektów agroturystycznych; - Dofinansowanie projektów realizowanych przez przedsiębiorców; • Zapotrzebowanie na turystykę aktywną; • Moda na regionalizm; • Stworzenie regionalnego produktu turystycznego; • Nawiązanie współpracy z sąsiadującymi gminami – wspólna promocja i organizacja wydarzeń kulturalnych, sportowych; • Pojawienie się zewnętrznych inwestorów w związku z rozwojem rynku usług turystycznych; • Możliwość skorzystania z „<i>przykładów dobrych praktyk</i>” – zapożyczanie z projektów realizowanych w innych miejscach; • Moda na mieszkanie „za miastem”; • Promowanie i dofinansowanie tworzenia alternatywnych źródeł dochodów na wsi; • Możliwość podnoszenia własnych kwalifikacji przez mieszkańców; • Rozwój nowych miejsc pracy – w usługach na rzecz turystów, poprzez rozwinięcie agroturystyki; • Współpraca z gminą przy realizacji strategii rozwojowej; • Sprzyjająca polityka regionalna, w tym adresowana do rozwoju obszarów wiejskich, ze strony rządu i władz wojewódzkich; • Popyt w Polsce i Europie na usługi turystyczne, oparte o zasoby przyrodnicze oraz walory kulturowe; • Wypromowanie krajobrazu kulturowego wsi jako produktu turystycznego Gminy; • Rozwój turystyki tj. agroturystyki oraz turystyki związanej z aktywnym wypoczynkiem; • Stworzenie Starowerskiego Parku Kulturowego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Szlak tranzytowy – ciężki transport samochodowy; • Brak środków finansowych na realizację projektów inwestycyjnych i promocyjnych: <ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające środki finansowe gminy; - Brak alternatywnych (poza unijnymi) źródeł finansowania projektów turystycznych; • Trudności z pozyskaniem środków: <ul style="list-style-type: none"> - Zmieniające się „reguły gry”; - Konkurencja ze strony innych gmin składających wnioski; • Brak współpracy między samorządami lokalnymi okolicznych gmin (konkurowanie o ośrodki); • Nieumiejętność wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej; • Rosnące bezrobocie – degradacja społeczeństwa; • Rosnąca przestępczość i patologie społeczne; • Brak zainteresowania inwestorów zewnętrznych; • Wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych; • Brak funduszy na rozwój miejscowości; • Odpływ ludzi młodych z miejscowości; • Dezintegracja społeczności lokalnej; • Wymuszona rozwojem miejscowości zmiana unikalnego wyglądu wsi.

VIII. Założenia programowe ochrony zabytków Miasta i Gminy Ruciane -Nida

VIII.1. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków

Do głównych celów polityki Miasta i Gminy Ruciane-Nida zaliczymy:

- Planowe i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie opieki nad zabytkami.
- Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze *Strategią zrównoważonego rozwoju Miasta i Gminy Ruciane-Nida do roku 2015, Uchwała Nr XXII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane-Nida z dnia 28.05.2008 r.* oraz polityką przestrzenną gminy.
- Rozumienie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy, popularyzacja idei opieki nad zabytkami odczytywanej jako źródło tożsamości, wiedzy i tradycji.
- Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w szerokim rozumieniu dziedzictwa kulturowego jako dobra kultury i natury World Cultural Heritage (Światowe Dziedzictwo Kultury).
- Stworzenie i wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Podejmowanie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności przestrzeni wiejskiej i zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków łożonych na opiekę nad zabytkami.
- Prowadzenie działań planistycznych i inwestycyjnych mających na celu powstrzymanie degradacji obszarów i obiektów zabytkowych i kulturowych oraz podjęcie wielopłaszczyznowych działań mających na celu poprawę stanu zabytków.
- Aktywne i kreatywne zarządzanie zasobami stanowiącymi dziedzictwo kulturowe, jego rewitalizacja, adaptacja i ścisłe akcentowanie potencjału tożsamości kulturowej.
- Racjonalne wykorzystanie funduszy gminnych na ratowanie, konserwację i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego.
- Wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad opieki nad zabytkami, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej, wspieranie odpowiedzialności właścicieli obiektów zabytkowych za posiadane mienie.

VIII.2. Działania związane z opieką nad zabytkami oraz ochroną krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Ruciane-Nida

- Realizacja zadań z zakresu opieki nad zabytkami wynikających ze *Strategia zrównoważonego rozwoju miasta i gminy Ruciane – Nida do roku 2015 Uchwały Nr XXII/43/2008 Rady Miejskiej Ruciane – Nida z dnia 28.05.2008 r.*
- Realizacja kierunków polityki przestrzennej wskazanych w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* oraz zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Kontynuacja sukcesywnego opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów wymagających sporządzenia planów ze względu na istniejące uwarunkowania środowiska kulturowego.
- Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych stanowiący załącznik do niniejszego programu jako bazy danych.
- Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z *Gminnym programem ochrony zabytków Miasta i Gminy Ruciane-Nida o na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.*
- Podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy; prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej.
- Podejmowanie działań w zakresie ustalenia stanu prawnego nieruchomości zabytkowych opuszczonych przez poprzednich właścicieli (nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym).
- Przekazywanie informacji właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy Unii Europejskiej na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach.
- Podjęcie działań zmierzających do uporządkowania zabytkowych nekropolii i remontów zabytkowych nagrobków.
- Interwencja władz miasta przy rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską), przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków).

VIII.3. Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z promocją zabytków i walorów przestrzeni kulturowej Miasta i Gminy Rucianego-Nida

Udostępnienie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy *Gminnej Ewidencji Zabytków* wraz z podaniem ich aktualnego stanu prawnego (dot. obiektów wpisanych do rejestru zabytków).

- Wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury.

- Wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego.
- Wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami.
- Zapewnienie wsparcia przy tworzeniu systemu informacji o zabytkach gminy.
- Aktywna współpraca z lokalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.

X. Realizacja i finansowanie przez miasto i gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Istnieją jednak możliwości finansowania prac przy zabytkach z różnych źródeł, z zaangażowaniem samorządu gminnego. Poniżej wskazano różne możliwości pozyskiwania środków.

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dz. U. z 2013 r. poz. 784, Brzmienie z 6 lipca 2013 r.)*, istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu ochrony zabytków m.in. z budżetu państwa.

Wsparcie finansowe może pochodzić także ze środków:

- Wojewody Warmińsko-Mazurskiego, będących w dyspozycji Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Budżetu województwa warmińsko-mazurskiego i jednostek samorządu terytorialnego;
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla zabytkowych założeń zielonych).

W zależności od sytuacji budżetowej samorządu istnieje możliwość udzielenia dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (zarówno nieruchomościach jak i ruchomych) na drodze podjęcia stosownej uchwały przez Radę Miasta i Gminy Ruciane - Nida.

Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do miasta i gminy stosuje się dozwolone prawem zniżki.

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest możliwe ze źródeł zewnętrznych. Współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego, może być dokonywane ze środków finansowych Unii Europejskiej. Fundusze strukturalne utworzono dla wyrównywania poziomu rozwoju regionów w zjednoczonej Europie, z uwagi na uznanie kultury za jeden z czynników rozwojowych regionów.

Dla inicjatyw pozarządowych istnieje możliwość wsparcia ze strony fundacji europejskich i zagranicznych.

X. Zadania miasta i gminy związane z ochroną środowiska i w zakresie konserwacji zieleni zabytkowej

Obszar Miasta i Gminy Ruciane-Nida (według podziału fizycznogeograficznego Kondrackiego) znajduje się w obrębie Pojezierza Mazurskiego, leżąc większością swego obszaru w mezoregionie Równiny Mazurskiej, zaś część północna gminy leży w mezoregionie Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, co wskazuje na zróżnicowane krajobrazowo tereny. W rejonie Rucianego i jeziora Guzianka występuje lokalne wyniesienie terenu z mocno zróżnicowaną rzeźbą moren czołowych. Jest to południowy zasięg fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia. Część ta jest wyniesiona na wysokość 132-142 m n.p.m. Na północ od Rucianego-Nida występuje rozległe obniżenia (dolina rzeki Krutyni) i kępowe wyniesienia polodowcowej moreny dennej. Część południowa Krainy Wielkich Jezior, a tym samym część gminy to rozległy, pochylony ku południowi obszar sandrowy, zbudowany z materiałów fluwiogłacjalnych (piaski, żwiry). Rynna jezior Beldany-Nidzkie to dolina o przebiegu zbliżonym do południkowego, wcięta w utwory polodowcowe na głębokość do 70 m

W 1977 roku, na terenie 7 gmin, utworzono Mazurski Park Krajobrazowy. W obrębie gminy znajduje się 14 706 ha Parku, co stanowi 27,4% jego powierzchni i 41,1% powierzchni gminy. Obszary Parku i jego otuliny - zostały podzielone na strefy o różnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Na obszarze Miasta i Gminy Ruciane-Nida występują strefy ochronne.

Strefa pierwsza ekologiczna „IE”, która obejmuje dużą część obszarów leśnych, niektóre cenne przyrodniczo tereny rolnicze wraz z ich terenami zabudowanymi oraz cenniejsze tereny wodne. W strefie tej wprowadza się całkowity zakaz wyznaczania nowych siedlisk budowlanych oraz wprowadza wymóg zweryfikowania wyznaczonych w planach gmin siedlisk budowlanych. Na obszarze Miasta i Gminy Ruciane-Nida w obręb tej strefy włączono: Lasy Jegocińskie, Łąki Warmowskie, Las Popielno (jez. Wesołek), Las Guzianka, Las i niwa polna Kamienia, Niwa polna Nowej Ukty, Niwa Śwignajna, Morena Wojnowsko-Wólczańska, Niwa Rosochy i Klasztorna.

Strefa pierwsza krajobrazowa „IK”, która obejmuje bardzo cenne pod względem krajobrazowym tereny Parku i dlatego obowiązuje w niej ścisła ochrona pod względem krajobrazowym z likwidacją obiektów szpecących. Ogranicza się w niej wyznaczanie nowych siedlisk, dopuszczając jednocześnie szersze wykorzystanie turystyczne. Na obszarze Miasta i Gminy Ruciane-Nida w obręb tej strefy włączono: Las Końcewski, Niwa Wejsuńska, Las Guziańsko-Onufryjewski, Niwy Popielna i Wierzby, Jezioro Beldany, Niwa Wólczańska, Niwa Wojnowska, Niwa Gałkowska, Polana Kamień, Niwa Wygryńska.

Strefa druga „II” jest traktowana jako część Parku o niższych wartościach przyrodniczych, choć o dużych walorach krajobrazowych. W strefie tej dopuszczalne są różne formy rolnictwa oraz intensywniejsze formy turystyki, jednak rozwój jednostek osadniczych powinien być ograniczony do istniejących ram. Strefa ta pełni także funkcje ochronne dla grup strefy I i 0.

Na obszarze Miasta i Gminy Ruciane-Nida występuje ona w rejonie Wejsuny-Onufryjewa, Piaski, Ukta-Ładne Pole, Jezioro Wygryńskie

Ponadto na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida występuje jako strefa ochronna jezior Beldany i Guzianka.

Dodatkowo na terenie Mazurskiego Parku Krajobrazowego w granicach Miasta i Gminy Ruciane-Nida znajduje się 3 rezerwy przyrody: rezerwat leśny „**Jeziro Nidzkie**”, rezerwat faunistyczny „**Jeziro Warnołty**”, rezerwat krajobrazowy „**Krutynia Dolna**”.

Poza omówionym wyżej obszarem Parku na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida utworzono obszary chronionego krajobrazu (*Rozporządzenie Nr 21 Wojewody Warmińsko – Mazurskiego z dnia 14 kwietnia 2003r. w sprawie wprowadzenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego*). Leżący w całości na omawianym terenie Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Ruciane-Nida, Obszar Chronionego Krajobrazu Otuliny Mazurskiego Parku Krajobrazowego – Szeroki Bór i położony również w gminach Pisz, Biała Piska i Orzysz Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy i Jezior Piskich.

„Na terenie obszarów chronionego krajobrazu zakazuje się między innymi:

- lokalizowania nowych obiektów zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów o ochronie środowiska,
- lokalizacji budownictwa letniskowego poza miejscami wyznaczonymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeśli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej,
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwsztemowym lub przeciwpowodziowym.

Zakazy, o których mowa, nie dotyczą zadań realizowanych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, w przypadkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa, inwestycji realizujących cele publiczne oraz gospodarki łowieckiej lub rybackiej, prowadzonej w oparciu o odrębne przepisy oraz racjonalnej gospodarki rolnej i leśnej.”

Poza wymienionymi formami krajobrazu chronionego na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida występują użytki ekologiczne skupione na wyspach jezior (m.in. Śniardwy, Beldany, Nidzkim), Grąd Wygryny, Łąka Krutynia

Na terenie Miasta i Gminy Ruciane-Nida planowane jest wyznaczenie także obszaru Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000

- Europejska Sieć Ekologiczna NATURA 2000 to sieć obszarów chronionych na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej. Celem wyznaczania tych obszarów jest ochrona cennych pod względem przyrodniczym i zagrożonych składników różnorodności biologicznej w państwach Unii Europejskiej. obszary specjalnej ochrony (OSO) - (Special Protection Areas - SPA) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków, tzw. "Ptasiej", dla gatunków ptaków wymienionych w załączniku I do Dyrektywy
- specjalne obszary ochrony (SOO) - (Special Areas of Conservation - SAC) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw.

"Siedliskowej", dla siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz siedlisk gatunków zwierząt i roślin

Cały teren Miasta i Gmin Ruciane-Nida znajduje się w granicach obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski. Pojedynczymi tworamii przyrody są pomniki przyrody, w które obfituje obszar Miasta i Gminy Ruciane-Nida - Oddział 83j Leśnictwo Ruciane - *Dąb szypułkowy*, Oddział 83h Leśnictwo Ruciane - *Grupa drzew „Królewskie Dęby” (2 dęby szypułkowe)*, Oddział 54 Popielno - *Dąb szypułkowy*, Piaski Oddział 4a Leśnictwo Wejsuny- *Dąb szypułkowy*, Oddział 83h Leśnictwo Ruciane - *Dąb szypułkowy*, Zdróżno, Oddział 166h Leśnictwo Guzianka - *Sosna pospolita*, Lipnik Oddział 21h Leśnictwo Lipnik - *Grupa drzew (2 dęby szypułkowe)*, Ruczaj Oddział 142f Leśnictwo Ruczaj - *Dąb szypułkowy „Grunwald”*, Nida Oddział 143k Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Ruciane Oddział 83h Leśnictwo Ruciane - *Dąb szypułkowy*, Ruciane Oddział 102c Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Ruciane Oddział 102 Leśnictwo Guzianka- *Dąb szypułkowy*, Ruciane Oddział 102c Leśnictwo Guzianka- *Dąb szypułkowy*, Nida Oddział 143k Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Ruciane-Nida 50m od brzegu jeziora Guzianka - *Grupa drzew (3 dęby szypułkowe)*, Ruciane-Nida przy Przystani Żeglarskiej - *Dąb szypułkowy*, Ruciane-Nida Oddział 95a Leśnictwo Ruciane - *Grupa drzew (2 dęby szypułkowe)*, Ruciane-Nida Oddział 102 Leśnictwo Guzianka- *Dąb szypułkowy*, Niedźwiedzi Róg 50m od brzegu jeziora Śniardwy - *Lipa drobnolistna*, Ukta 50m od skrzyżowania dróg Mikołajki-Mragowo - *Dąb szypułkowy*, Ukta przy placu Szkoły Podstawowej - *Dąb szypułkowy*, Wejsuny Oddział 2b Leśnictwo Wejsuny - *Dąb szypułkowy*, Wejsuny Oddział 2b Leśnictwo Wejsuny - *Dąb szypułkowy*, Wejsuny Oddział 4a Leśnictwo Wejsuny - *Grupa drzew (3 dęby szypułkowe)*, Popielno 50m od jez.Befeldany - *Dąb szypułkowy*, Ukta Oddział 224d Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (2 dęby szypułkowe)*, Ukta Oddział 224d Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (9 dęby szypułkowe)*, Ukta Oddział 223g-h Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (7 dęby szypułkowe)*, Ukta Oddział 223j Leśnictwo Ukta - *Dąb szypułkowy*, Ukta Oddział 221a Leśnictwo Ukta - *Dąb szypułkowy*, Ukta Oddział 212b Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (2 dęby szypułkowe)*, Ukta Oddział 213a Leśnictwo Ukta - *Dąb szypułkowy*, Popielno Oddział 54c - *Dąb szypułkowy*, Popielno Oddział 48f - *Sosna pospolita*, Wygryny Oddział 202g Leśnictwo Gąsior - *Dąb szypułkowy*, Wygryny Oddział 201h Leśnictwo Gąsior - *Grupa drzew (3 dęby szypułkowe)*, Wygryny Oddział 218b Leśnictwo Ukta - *Dąb szypułkowy*, Wygryny Oddział 210j Leśnictwo Ukta - *Dąb szypułkowy*, Wygryny Oddział 216j Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (3 dęby szypułkowe)*, Wygryny Oddział 216j Leśnictwo Ukta - *Grupa drzew (3 lipy drobnolistne)*, Ruciane-Nida Oddział 54g Leśnictwo Ruciane - *Dąb szypułkowy*, Onufryjewe Oddział 4a Leśnictwo Wejsuny - *Grupa drzew (2 dęby szypułkowe)*, Onufryjewe Oddział 8a Leśnictwo Wejsuny - *Dąb szypułkowy*, Onufryjewe Oddział 8a Leśnictwo Wejsuny - *Dąb szypułkowy*, Onufryjewe Oddział 8a Leśnictwo Wejsuny - *Dąb szypułkowy*, Śwignajno przy skrzyżowaniu dróg polnych nr 209 i 210 - *Dąb szypułkowy*, Kadziłowo koło wsi - *Lipa drobnolistna*, Ruciane-Nida Oddział 54f Leśnictwo Ruciane - *Dąb szypułkowy*, Guzianka Oddział 101j Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Guzianka Oddział 101j Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Guzianka Oddział 101k Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Guzinaka Oddział 101k Leśnictwo Guzianka - *Dąb szypułkowy*, Ukta przy rozwidleniu dróg w kierunku wsi Wojnowo – *Wierzba*, Iznota przy drodze - *Grupa drzew (8 klon)*, Iznota przy

drodze - *Lipa drobnolistna*, Ukta droga w Ukcie do granicy lasu w kierunku Iznoty - *Aleja (lipa drobnolistna i klon)*, Popielno 30m na wschód od jeziora Beldany - *Dąb szypułkowy*, Ruciane-Nida ul. Dworcowa - *Dąb szypułkowy*, Ruciane-Nida ul. Dworcowa przy stacji PKP - *Dąb szypułkowy „Kolejarz”*, Ruciane-Nida nad jeziorem Guzianka - *Lipa drobnolistna*.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się aleje przydrożne typowane do ochrony jako element krajobrazu kulturowego:

Lp.	Przebieg drogi	Droga/odcinek typowany do ochrony
1.	droga woj. Nr 609, Mikołajki - Ukta	Odcinek: Nowa Ukta - Ukta
2.	droga woj. Nr 610 Piecki – Ruciane - Nida	Odcinek: Gałkowo – Ruciane Nida

Integralną częścią krajobrazu Miasta i Gminy Ruciane-Nida są obszary zieleni, w tym zabytkowej, przy których są podejmowane zabiegi pielęgnacyjno-chirurgiczne, obejmujące:

- cięcia przyrodnicze,
- cięcia sanitarne,
- leczenie i pielęgnowanie ubytków powierzchniowych i wgłębnych; zwalczanie grzybów pasożytniczych i chorobotwórczych, zwalczanie owadów drążących drewno,
- wzmocnienia mechaniczne,
- prace pielęgnacyjno-zabezpieczające przy systemie korzeniowym,
- nawożenie drzew,
- wzbogacanie nasadzeniami.

Plan działań w zakresie konserwacji zieleni na lata 2013-2016 to:

- Prace pielęgnacyjne, cięcia sanitarne i nasadzenia nowych drzew i krzewów.
- Nasadzenia i pielęgnacja drzew oraz zieleni w pasach drogowych.

XI. Wykazy zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego

TABELA 1.1 REJESTR ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Data wpisu
1.	Gałkowo	cmentarz ewangelicki	na zachód od wsi	A- 2880	4.09.1989 r
2.	Iwanowo	cmentarz staroobrzędowców	we wsi, po zachodniej stronie dorgi	A-2900	4.09.1989 r.
3.	Kadzidłowo	chałupa z Dąbrów w zespole oberży pod psem,	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
4.	Kadzidłowo	chałupa z Warnowa w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
5.	Kadzidłowo	dom w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
6.	Kadzidłowo	lamus w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
7.	Kadzidłowo	chata w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.

8.	Kadzidłowo	budynek w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
9.	Kadzidłowo	magazyn w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288	12.02.2009 r.
10.	Karwica	cmentarz ewangelicki	przy drodze prowadzącej na południowy wschód od wieś	A-2602	11.01.1989 r.
11.	Końcewo	cmentarz ewangelicki	(na pn. od wsi)	A-2898	5 .09.1989 r.
12.	Ładne Pole	cmentarz staroobrzędowców	na północ od drogi prowadzącej przez wieś	A-2901	4.09.1989 r.
13.	Onufryjowo	cmentarz staroobrzędowców	na zachód od wsi, na północ od drogi w lesie	A-2902	4.09.1989 r.
14.	Onufryjowo	cmentarz ewangelicki	na zachód od wsi, na północ od drogi w lesie	A-2882	5.09.1989 r
15.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz ewangelicki	w środku wsi, na wzniesieniu	A-2879	5.09.1989 r
16.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz staroobrzędowców rodzinny	w centrum wsi, na wzniesieniu	A-2903	5.09.1989 r.
17.	Pranie	leśniczówka, ob. dom mieszkalny w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego	Pranie	A-4244	22.01.2003 r
18.	Pranie	budynek inwentarsko - gospodarczy, ob. muzeum w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego,	Pranie	A-4244	22.01.2003 r
19.	Pranie	budynek gospodarczy (kuchnia letnia) w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego,	Pranie	A-4244	22.01.2003 r
20.	Pranie	fragment duktu leśnego w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego,	Pranie	A-4244	22.01.2003 r
21.	Ruciane - Nida	kościół w zespole kościoła ewangelickiego, ob. parafialny rzymskokatolicki p.w. MB Częstochowskiej,	ul. Dworcowa 32	A-2972	15.12.1989 r.
22.	Ruciane - Nida	willa Andersa	ul. Dworcowa 8c	A-4442	11.12.2006 r.
23.	Ruciane - Nida	dom	ul. Słowiańska 16	A-4266	17.12.2003 r.
24.	Ruciane - Nida	budynek gospodarczy	ul. Słowiańska 16	A-4266	17.12.2003 r.
25.	Ruciane - Nida	dom	ul. Słowiańska 19	A-4268	17.12.2003 r.
26.	Ruciane - Nida	budynek wyłuszczeni w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
27.	Ruciane - Nida	magazyn szyszek w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
28.	Ruciane - Nida	magazyn szyszek (boczny) w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
29.	Ruciane - Nida	budynek produkcyjny w zespole wyłuszczeni nasion,	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
30.	Ruciane - Nida	budynek biurowy w zespole	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r

		wyłuszczeni nasion			
31.	Ruciane - Nida	budynek mieszkalny w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
32.	Ruciane - Nida	budynek gospodarczy w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
33.	Ruciane - Nida	budynek wagi i sortowni w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
34.	Ruciane - Nida	magazyn nasion ob. kotłownia w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421	21.06.2006 r
35.	Śwignajno	cmentarz ewangelicki	za wsią, od strony północnej, na skraju lasu	A-2879	4.09.1989 r.
36.	Śwignajno	cmentarz ewangelicki	wśród pól, ok. 200 m na wschód od wsi	A-2883	4.09.1989 r.
37.	Ukta	kościół w zespole kościoła ewangelickiego, ob. rzymskokatolickiego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ukta 19	A-2978	15.12.1989 r.
38.	Ukta	cmentarz ewangelicki	nad jeziorem Wejsunek	A-2881	4.09.1989 r.
39.	Ukta	cmentarz ewangelicki rodziny Kowalewskich	na północ od drogi Ukta Piecki przy drodze do Kadzidłowa	A- 2878	4.09.1989 r.
40.	Ukta	cmentarz ewangelicki,	po południowej stronie drogi Ukta – Piecki	A-2884	4.09.1989 r.
41.	Wojnowo	cerkiew p.w. Zaśnięcia NMP, w zespole kościoła prawosławnego	Wojnowo 24	A-1489	2.09.1983 r.
42.	Wojnowo	plebania w zespole kościoła prawosławnego	Wojnowo 24	A-1489	2.09.1983 r.
43.	Wojnowo	cmentarz jednowierców	wokół cerkwi	A-1489	2.09.1983 r
44.	Wojnowo	molenna staroobrzędowców		A-1459	17.03.1983 r.
45.	Wojnowo,	molenna w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455	17.03.1983 r.
46.	Wojnowo	dom zakonny w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455	17.03.1983 r.
47.	Wojnowo	dom furtialny w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455.	17.03.1983 r
48.	Wojnowo	dom furtialny w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455	17.03.1983 r
49.	Wojnowo	brama w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z	17.03.1983 r.
50.	Wojnowo	budynek gospodarczy w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z	17.03.1983 r.
51.	Wojnowo	budynek gospodarczy w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z	17.03.1983 r.
52.	Wojnowo	budynek gospodarczy w zespole klasztornym staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z	17.03.1983 r.

53.	Wojnowo, w	dom	Zagroda nr 13	A-4512	2.10. 2008 r.
54.	Wojnowo	cmentarz parafialny starowierców	w pobliżu klasztoru, na wzgórzu	A-1673	15.05.1986 r.
55.	Wygryny - Zydlągi, / w opisie jako Końcewo/	cmentarz ewangelicki	po wschodniej stronie drogi pomiędzy Zelwągami a Wygrynami	A-2898 z	5.09.1989 r.
56.	Zdrożno	leśniczówka w zespole leśniczówki	Zdrożno 1	A-4317	16.02.2005 r.
57.	Zdrożno	stodoła w zespole leśniczówki	Zdrożno 1	A-4317	16.02.2005 r.
58.	Zdrożno	piec chlebowy w zespole leśniczówki	Zdrożno 1	A-4317	16.02.2005 r.

TABELA 2

REJESTR ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO MAZURSKIEGO MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ ZABYTKÓW RUCHOMYCH.

L.p.	Miejscowość	Miejsce przechowywania	Obiekt	Nr	Data wpisu
1.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Paraskiewa Piatnica, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
2.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jwefim /?/, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
3.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Święty /?/, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
4.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Święci /?/, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
5.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Trójca Św., XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
6.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Maria, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
7.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jan Chrzyciel, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
8.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Św. Piotr, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
9.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Paweł, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
10.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Święty /?/, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
11.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Święty /?/, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
12.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Chór anielski, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
13.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Chór anielski, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
14.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Maria z dzieciątkiem, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
15.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII/ XIX w.	B-25	29.01.1985 r
16.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
17.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII /?/ w.	B-25	29.01.1985 r
18.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
19.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII/ XIX w.	B-25	29.01.1985 r
20.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII/ XIX w.	B-25	29.01.1985 r
21.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Maria z dzieciątkiem, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
22.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jan Chrzyciel, XVIII/ XIX w.	B-25	29.01.1985 r
23.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Chrystus, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
24.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Mateusz Ewangelista, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
25.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Zwiastowanie, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
26.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Św. Jan Chrzyciel, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
27.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Św. Paweł, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
28.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Piotr, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
29.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Maria, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
30.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Archanioł Gabriel, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
31.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Prorok Ilija, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
32.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Wasilij Wielikij, XVIII w /?/	B-25	29.01.1985 r
33.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Grzegorz, XVII/XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
34.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Patriarcha, XVIII w. /?/	B-25	29.01.1985 r
35.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Chrystus /Spas Wsederzitel/, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
36.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Mandylion /Nerukotwornyj Spas/ XIX w.	B-25	29.01.1985 r
37.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Mikołaj, XVIII w.	B-25	29.01.1985 r
38.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jerzy, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r

39.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Święci, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
40.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Św. Mikołaj, XVIII w	B-25	29.01.1985 r
41.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Ukrzyżowanie, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
42.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – „Prazdniki” /Święta/ XVIII w./?/	B-25	29.01.1985 r
43.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Święty /?/	B-25	29.01.1985 r
44.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Krucyfiks, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
45.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Krucyfiks, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
46.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Krucyfiks, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
47.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Krucyfiks, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
48.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Archidiakon Prochor, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
49.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Archidiakon Timofij, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
50.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Archidiakon Wawrzyniec /?/, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
51.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Cherubin, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
52.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jan Bogosław, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
53.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Mikołaj Cudotwórca, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
54.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – św. Cyryl Aleksandryjski, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
55.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Maria, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
56.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Archidiakon, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
57.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Archidiakon Mikołaj, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
58.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona - Archidiakon Ilia, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
59.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Cherubin, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
60.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Bazyli Wielki, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
61.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Jan Złotousty, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
62.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Św. Atanazy, XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
63.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Chrystus /Spas Wsederżitel/ XVIII/XIX w.	B-25	29.01.1985 r
64.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Krucyfiks metalowy, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
65.	Wojnowo	molenna klasztorna	Krucyfiks, /?/	B-25	29.01.1985 r
66.	Wojnowo	molenna klasztorna	Krucyfiks, /?/	B-25	29.01.1985 r
67.	Wojnowo	molenna klasztorna	Kadzielnica, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
68.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona składana, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
69.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona metalowa, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
70.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Archanioł Michał, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
71.	Wojnowo	molenna klasztorna	Ikona – Archanioł Gabriel, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
72.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XIX/XX w.	B-25	29.01.1985 r
73.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
74.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XIX w.	B-25	29.01.1985 r
75.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XX w.	B-25	29.01.1985 r
76.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XIX/XX w.	B-25	29.01.1985 r
77.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XIX/XX w.	B-25	29.01.1985 r
78.	Wojnowo	molenna klasztorna	Świecznik, XX w.	B-25	29.01.1985 r
79.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Św. Łukasz Ewangelista, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
80.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Św. Mateusz Ewangelista, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.

81.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Św. Marek Ewangelista, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
82.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Matka Boska z dzieciątkiem, XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
83.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona - Matka Boska z dzieciątkiem, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
84.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Św. Paweł, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
85.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – Św. Jan Miłościwy, 2 poł. XIX w.	B-70	09.03.1993 r.
86.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Ikona – krzyż prawosławny z Ukrzyżowaniem, /?/	B-70	09.03.1993 r.
87.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Obraz - Matka Boska z dzieciątkiem, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
88.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Obraz – Patriarcha Sergiusz, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
89.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Obraz - Matka Boska z dzieciątkiem, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
90.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Obraz –Święta Trójca, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
91.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Tabernakulum, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
92.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Świecznik, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
93.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Świecznik, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
94.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Świecznik, p. XX w.	B-70	09.03.1993 r.
95.	Wojnowo	Cerkiew prawosławna p.w. Zaśnięcia NMP	Naczynie liturgiczne	B-70	09.03.1993 r.

XII. Wykazy zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)

TABELA 3.

MIASTO I GMINA RUCIANE -NIDA. WYKAZ ZABYTKÓWNIERUCHOMYCH UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru zabytków
1.	Borek	leśniczówka w zespole leśniczówki	Borek	
2.	Borek	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Borek	
3.	Gałkowo	dom	Gałkowo 6	
4.	Gałkowo	dom	Gałkowo 7	
5.	Gałkowo	dom	Gałkowo 11	
6.	Gałkowo	dom	Gałkowo 13	
7.	Gałkowo	dom	Gałkowo 16	
8.	Gałkowo	dom	Gałkowo 24	
9.	Gałkowo	dom	Gałkowo 37	
10.	Gałkowo	dom	Gałkowo 38	
11.	Gałkowo	szkoła w zespole szkoły	Gałkowo 40	
12.	Gałkowo	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Gałkowo 46	
13.	Gałkowo	karczma ze Sztynortu obecnie gospoda	Gałkowo 46	
14.	Gałkowo	cmentarz staroobrzędowców	północno zachodni kraniec wsi	
15.	Gałkowo	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi pomiędzy drogami	
16.	Gałkowo	cmentarz ewangelicki	na zachód od wsi	A- 2880 z 4.09.1989 r.
17.	Gąsior	leśniczówka w zespole leśniczówki	Gąsior 1	
18.	Gąsior	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Gąsior 1	
19.	Gąsior	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Gąsior 1	
20.	Iwanowo	cmentarz staroobrzędowców	we wsi, po zachodniej stronie drogi	
21.	Iwanowo	cmentarz ewangelicki	na skraju lasu, po wschodniej stronie polnej drogi	A-2900 z 4.09.1989 r.
22.	Iznota	cmentarz ewangelicki	na górze przy rozwidleniu dróg, na wschód od wsi	
23.	Iznota	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi, na północ od drogi	
24.	Iznota	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi, na południe od drogi	

25.	Kadzidłowo	chałupa z Dąbrów w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
26.	Kadzidłowo	chałupa z Warnowa w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
27.	Kadzidłowo	dom w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
28.	Kadzidłowo	lamus w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
29.	Kadzidłowo	chata w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
30.	Kadzidłowo	budynek w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
31.	Kadzidłowo	magazyn w zespole oberży pod psem	Kadzidłowo 1	A-4288 z 12.02.2009 r.
32.	Kadzidłowo	dom	Kadzidłowo 3	
33.	Kadzidłowo	dom	Kadzidłowo 5	
34.	Kadzidłowo	cmentarz staroobrzędowców	na wschód od drogi do zabudowań Oberży pod psem	
35.	Kadzidłowo	cmentarz wojsk napoleońskich	na wschód od drogi do zabudowań Oberży pod psem, w głębi lasu	
36.	Karwica	dom	Karwica 10	
37.	Karwica	dom	Karwica 12	
38.	Karwica	dom	Karwica 13	
39.	Karwica	dom	Karwica 14	
40.	Karwica	dom	Karwica 15	
41.	Karwica	dom	Karwica 31	
42.	Karwica	dom	Karwica 38	
43.	Karwica	dom	Karwica 42	
44.	Karwica	dom	Karwica 43	
45.	Karwica	dom	Karwica 44	
46.	Karwica	dom	Karwica 46	
47.	Karwica	szkoła obecnie dom	Karwica 51	
48.	Karwica	cmentarz ewangelicki	przy drodze prowadzącej na południowy wschód o wsi do lasu	A-2602 z 11.01.1989 r.
49.	Karwica	cmentarz ewangelicki	w rozwidleniu drogi do jeziora od zachodu i drogi polnej od południa	
50.	Karwica	cmentarz ewangelicki	w lesie na zachód od drogi Karwica - Krzyże	
51.	Karwica Kolonia,	cmentarz ewangelicki.	przy drodze prowadzącej z Karwicy Kolonii w kierunku wschodnim do lasu	
52.	Karwica Mazurska	schron dla dwóch drużyn /?/ piechoty(1/SPL)	w lesie, na południe od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
53.	Karwica Mazurska	blockhaus dla ckm i piechoty(2/SPL)	Na skraju lasu, na północ od linii kolejowej	

			Szczytno – Ruciane Nida	
54.	Karwica Mazurska	blockhaus dla ckm i piechoty, (3/SPL)	Na skraju lesu, na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
55.	Karwica Mazurska	schron dla dwóch drużyn piechoty, (4/SPL)	w lesie, na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
56.	Karwica Mazurska	blockhaus dla ckm i piechoty, (5/SPL) budynek dworca	na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
57.	Karwica Mazurska	schron dla drużyny piechoty, (6/SPL)	w lesie, na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
58.	Karwica Mazurska	blockhaus dla ckm i piechoty, (7/SPL)	w lesie, na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
59.	Karwica Mazurska	blockhaus dla ckm i piechoty, (8/SPL)	w lesie, na północ od linii kolejowej Szczytno – Ruciane Nida	
60.	Karwica Mazurska PKP	dom mieszkalny w zespole dworca kolejowego przy linii kolejowej Ruciane - Nida– Szczytno, 1885 r.	Karwica Mazurska 1	
61.	Karwica Mazurska PKP	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego przy linii kolejowej Ruciane –Nida – Szczytno, 1885 r.	Karwica Mazurska 1	
62.	Karwica Mazurska PKP	dom mieszkalny w zespole dworca kolejowego przy linii kolejowej Ruciane -Nida – Szczytno, 1885 r.	Karwica Mazurska 2	
63.	Karwica Mazurska PKP	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego przy linii kolejowej Ruciane -Nida – Szczytno, 1885 r.	Karwica Mazurska 2	
64.	Karwica Mazurska PKP	cmentarz ewangelicki	na północ od linii kolejowej , ok. 100 m od na wschód od stacji	
65.	Karwica Mazurska	mogiła żołnierza niemieckiego	na zachód od drogi prowadzącej obok stacji Karwicę Mazurską, po północnej stronie linii kolejowej	
66.	Końcewo	dom	Końcewo 3	
67.	Końcewo	budynek gospodarczy	Końcewo 3	
68.	Końcewo	dom	Końcewo 7	
69.	Końcewo	dom	Końcewo 12	
70.	Końcewo	dom	Końcewo 13	

71.	Końcewo	dom	Końcewo 18	
72.	Końcewo	szkoła w zespole szkoły	Końcewo 11	
73.	Końcewo	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Końcewo 11	
74.	Końcewo	cmentarz ewangelicki	na pd. zach. od wsi	A-2898 731 5.09.89
75.	Kończewo Leśniczówka	leśniczówka w zespole leśniczówki	Kończewo Leśniczówka 1	
76.	Kończewo Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Kończewo Leśniczówka 1	
77.	Kończewo Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Kończewo Leśniczówka 1	
78.	Kończewo Leśniczówka	cmentarz ewangelicki	na wzgórzu, ok. 300 m na zachód od leśniczówki	
79.	Kowalik	cmentarz ewangelicki	przed dawnymi zabudowaniami wsi, na południe od drogi	
80.	Krzyże	dom	Krzyże ul. Nidzka 15	
81.	Krzyże	dom	Krzyże ul. Nidzka 20	
82.	Krzyże	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi na wschód od zabudowań	
83.	Krzyże	cmentarz ewangelicki	na zachód od drogi do Karwicy	
84.	Ładne Pole	cmentarz ewangelicki	na północ od drogi prowadzącej przez wieś	
85.	Ładne Pole	cmentarz staroobrzędowców	na północ od drogi prowadzącej przez wieś	
86.	Lipnik	leśniczówka w zespole leśniczówki	Lipnik 1	
87.	Lipnik	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Lipnik 1	
88.	Lipnik	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Lipnik 1	
89.	Lipnik	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Lipnik 1	
90.	Maskulińskie	leśniczówka w zespole leśniczówki	Maskulińskie 1	
91.	Maskulińskie	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Maskulińskie 1	
92.	Maskulińskie	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Maskulińskie 1	
93.	Maskulińskie	cmentarz ewangelicki	na wschód od leśniczówki	
94.	Mikołajki /Głodowo Duże/	szkoła w zespole szkoły	Głodowo Duże	
95.	Mikołajki/Głodowo Duże/	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Głodowo Duże	
96.	Niedźwiedzi Róg	cmentarz ewangelicki	na południe od drogi za zabudowaniami	
97.	Nowa Ukta	dom	Nowa Ukta 13	
98.	Nowa Ukta	dom	Nowa Ukta 14	
99.	Nowa Ukta	dom	Nowa Ukta 17	
100.	Nowa Ukta	cmentarz ewangelicki	po wschodniej stronie	

			drogi do Mikołajek pod lasem	
101.	Onufryjowo	dwór	Onufryjowo 1	
102.	Onufryjowo	dom	Onufryjowo 22	
103.	Onufryjowo	szkoła w zespole szkoły	Onufryjowo 8	
104.	Onufryjowo	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Onufryjowo 8	
105.	Onufryjowo	cmentarz staroobrzędowców	na zachód od wsi, na północ od drogi, w lesie	A-2902 z 4.09.1989 r.
106.	Onufryjowo	cmentarz ewangelicki	na zachód od wsi, na północ od drogi, w lesie	A-2882 z 5.09.1989 r.
107.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 7	
108.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 8	
109.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 16	
110.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 19	
111.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 35	
112.	Osiniak-Piotrowo	dom	Osiniak-Piotrowo 38	
113.	Osiniak-Piotrowo	szkoła w zespole szkoły	Osiniak-Piotrowo 11	
114.	Osiniak-Piotrowo	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Osiniak-Piotrowo 11	
115.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz ewangelicki	w środku wsi na wzniesieniu	A-2879 z 5.09.1989 r.
116.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz ewangelicki, rodzinny	przy wjeździe do wsi od wschodu, po północnej stronie drogi	
117.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz staroobrzędowców	na północno - zachodnim krańcu wsi	
118.	Osiniak-Piotrowo	cmentarz staroobrzędowców, rodzinny	w centrum wsi, pomiędzy zagrodami	A-2903 z 5.09.1989 r.
119.	Pieczysko Leśniczówka	leśniczówka w zespole leśniczówki	Pieczysko Leśniczówka 1	
120.	Pieczysko Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Pieczysko Leśniczówka 1	
121.	Pieczysko Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Pieczysko Leśniczówka 1	
122.	Pieczysko Leśniczówka	cmentarz ewangelicki	po wschodniej stronie drogi prowadzącej do leśniczówki	
123.	Popielno	spichlerz magazyn w pozostałościach zespołu dworskiego	Popielno	
124.	Popielno	park w pozostałościach zespołu dworskiego	/wokół biurowca PAN/	
125.	Popielno	dom w pozostałościach zespołu dworskiego	Popielno 11	
126.	Popielno	dom w pozostałościach zespołu dworskiego	Popielno 12	
127.	Popielno	dom w pozostałościach	Popielno 13	

		zespołu dworskiego		
128.	Popielno	dom w pozostałościach zespołu dworskiego	Popielno 14	
129.	Popielno	cmentarz ewangelicki	po południowej stronie drogi prowadzącej do majątku	
130.	Pranie	leśniczówka, ob. dom mieszkalny w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego	Pranie	A-4244 z 22.01.2003 r.
131.	Pranie	budynek gospodarczy, ob. muzeum w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego	Pranie	A-4244 z 22.01.2003 r.
132.	Pranie	budynek gospodarczy (kuchnia letnia) w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego,	Pranie	A-4244 z 22.01.2003 r.
133.	Pranie	fragment duktu leśnego w zespole leśniczówki, ob. Muzeum K.I. Gałczyńskiego	Pranie	A-4244 z 22.01.2003 r.
134.	Ruciane - Nida	kościół w zespole kościoła ewangelickiego, ob. parafialny rzymskokatolicki p.w. MB Częstochowskiej	Ruciane – Nida, ul. Dworcowa	A-2972 15.12.1989 r.
135.	Ruciane - Nida	dom	ul. Dworcowa 8	A-4442 z 11.12.2006 r.
136.	Ruciane - Nida	dom	ul. Guziańska 22	
137.	Ruciane - Nida	dom	ul. Guziańska 24	
138.	Ruciane - Nida	dom	ul. Guziańska 26	
139.	Ruciane - Nida	dom	ul. Mazurska 3	
140.	Ruciane - Nida	dom	ul. Mazurska 4	
141.	Ruciane - Nida	dom	ul. Mazurska 5	
142.	Ruciane - Nida	dom	ul. Mazurska 12	
143.	Ruciane - Nida	dom	ul. Słowiańska 16	A-4266 z 17.12.2003 r.
144.	Ruciane - Nida	dom	ul. Słowiańska 16	A-4266 z 17.12.2003 r.
145.	Ruciane - Nida	dom	ul. Słowiańska 19	A-4268 z 17.12.2003 r.
145.	Ruciane - Nida	dom	ul. Wczasowiczów 6	
146.	Ruciane - Nida	dom	ul. Wczasowiczów 8	
147.	Ruciane - Nida	dom	ul. Wczasowiczów 10	
148.	Ruciane - Nida	dom	ul. Wiejska 30	
149.	Ruciane - Nida	budynki lokomotywni ob. warsztatowe w zespole dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, mur, 1898r	Al. Wczasów	
150.	Ruciane - Nida	wieża wodna w zespole	ul. Dworcowa	

		dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, mur, 1898r.		
151.	Ruciane - Nida	dom w zespole dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, mur, 1898r.	ul. Dworcowa 5	
152.	Ruciane - Nida	dom w zespole dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, mur, 1898r.	ul. Dworcowa 7	
153.	Ruciane - Nida	most kolejowy w zespole dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, kam.-met., 1898r.	nad rzeką	
154.	Ruciane - Nida	budynek wyłuszczeni w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
155.	Ruciane - Nida	magazyn szyszek w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
156.	Ruciane - Nida	magazyn szyszek (boczny) w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
157.	Ruciane - Nida	budynek produkcyjny w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
158.	Ruciane - Nida	budynek biurowy w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
159.	Ruciane - Nida	budynek mieszkalny w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
160.	Ruciane - Nida	budynek gospodarczy w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
161.	Ruciane - Nida	budynek wagi i sortowni w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
162.	Ruciane - Nida	magazyn nasion ob. kotłownia w zespole wyłuszczeni nasion	ul. Dworcowa 1	A-4421 z 21.06.2006 r.
163.	Ruciane-Nida	leśniczówka w zespole leśniczówki Dębowo	ul. Dworcowa 2	

164.	Ruciane-Nida	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki Dębowo	ul. Dworcowa 2	
165.	Ruciane-Nida	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki Dębowo	ul. Dworcowa 2	
166.	Ruciane-Nida	wieża wodna w zespole przemysłowym	ul. Dworcowa 8d	
167.	Ruciane-Nida	strażnica wodna na stopniu wodnym piętrzącym „Guzianka”	ul. Guziańska	
168.	Ruciane-Nida	śluzza na stopniu wodnym piętrzącym „Guzianka”	ul. Guziańska	
169.	Ruciane-Nida	jaz /na rzece Nidka u ujścia jeziora Nidzkiego/ na stopniu wodnym piętrzącym „Guzianka”	ul. Guziańska	
170.	Ruciane-Nida	wieża karabinów maszynowych w umocnieniach mostów w węźle oporu Ruciane – Guzianka	przy moście kolejowym	
171.	Ruciane-Nida	wieża karabinów maszynowych w umocnieniach mostów w węźle oporu Ruciane – Guzianka	przy moście kolejowym	
172.	Ruciane-Nida	wieża karabinów maszynowych w umocnieniach mostów w węźle oporu Ruciane – Guzianka	przy moście nad śluzą Guzianka	
173.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty Bełdany /Królewski Dąb/, schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu Ruciane – Guzianka	Królewski Dąb, południowy brzeg jeziora Bełdany	
174.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty Wielka Guzianka Północ, schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowy brzeg jeziora Guzianka	
175.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty Wielka Guzianka Południe, schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu	południowo - zachodni brzeg jeziora Guzianka	

		Ruciane – Guzianka		
176.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty jezioro Nidzkie Wschód, schron piechoty w Grupie Ruciane-Nida w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowy brzeg jeziora Nidzkie	
177.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty jezioro Nidzkie Zachód, schron piechoty w Grupie Ruciane-Nida w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowo - zachodni brzeg jeziora Nidzkie	
178.	Ruciane-Nida	bateria przewoźnych wieżyczek pancernych 5,3 cm tzw. podkowa /brzeg jeziora Guzianka Mała/ w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowy brzeg jeziora Guzianka	
179.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty Wielka Guzianka Północ bierny schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowy brzeg jeziora Guzianka	
180.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty Wielka Guzianka Południe bierny schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowo - zachodni brzeg jeziora Guzianka	
181.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty jezioro Nidzkie Wschód bierny schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Ruciane-Nida w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowy brzeg jeziora Nidzkie	
182.	Ruciane-Nida	Punkt Oporu Piechoty jezioro Nidzkie Zachód bierny schron piechoty w Pozycji Jezior Mazurskich Grupy Guzianka w węźle oporu Ruciane – Guzianka	południowo - zachodni brzeg jeziora Nidzkie	
183.	Ruciane-Nida	kwatery wojskowa rosyjska z I wojny światowej, pocz. XX w. /karta/	/po wschodniej stronie drogi do Kowalika/	

184.	Ruciane-Nida	bezimienny grób	nad Jeziorem Guzianka	
185.	Ruciane-Nida	bezimienna mogiła	po północnej stronie drogi Ruciane-Nida - Pisz	
186.	Ruciane-Nida	cmentarz ewangelicki	ul. Leśna	
187.	Ruciane-Nida	cmentarz ewangelicki ob. komunalny	po wschodniej stronie drogi z Guzianki do Nidy.	
188.	Szeroki Bór	dom	południowo - zachodni brzeg jeziora Guzianka	
189.	Szeroki Bór	budynek inwentarski	południowy brzeg jeziora Nidzkie	
190.	Szeroki Bór	budynek inwentarski	południowo - zachodni brzeg jeziora Nidzkie	
191.	Szeroki Bór	szkoła w zespole szkoły	Szeroki Bór 9	
192.	Szeroki Bór	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Szeroki Bór 9	
193.	Szeroki Bór	dom mieszkalny w pozostałościach zespołu dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo 1898r	Szeroki Bór	
194.	Szeroki Bór	budynek gospodarczy w pozostałościach zespołu dworca kolejowego przy czynnym odcinku linii kolejowej EŁK – Ruciane-Nida – Mrągowo 1898r	Szeroki Bór	
195.	Szeroki Bór	leśniczówka Pogorzelska, leśniczówka w zespole leśniczówki,	Szeroki Bór 1	
196.	Szeroki Bór	leśniczówka Pogorzelska, budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Szeroki Bór 1	
197.	Szeroki Bór	leśniczówka Pogorzelska, budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Szeroki Bór 1	
198.	Szeroki Bór	leśniczówka Pogorzelska, budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Szeroki Bór 1	
199.	Szeroki Bór	cmentarz ewangelicki	na północ od drogi prowadzącej przez wieś	
200.	Śwignajno Wielkie	spichlerz	Śwignajno Wielkie 5	
201.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 11	
202.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 22	
203.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 24	
204.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 35	
205.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 37	
206.	Śwignajno Wielkie	dom	Śwignajno Wielkie 42	
207.	Śwignajno Wielkie	szkoła w zespole szkoły	Śwignajno Wielkie 28	
208.	Śwignajno Wielkie	cmentarz ewangelicki	za wsią, od strony północnej, na skraju lasu	A-2879 z 4.09.1989 r.

209.	Śwignajno Wielkie	cmentarz ewangelicki	wśród pól, ok. 200 m na wschód od wsi	A-2883 z 4.09.1989 r.
210.	Ukta	kościół w zespole kościoła ewangelickiego, ob. rzymskokatolickiego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ukta 19	A-2978 z 15.12.1989 r.
211.	Ukta	plebania w zespole kościoła ewangelickiego, ob. rzymskokatolickiego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ukta 29	
212.	Ukta	dzwonnica w zespole kościoła ewangelickiego, ob. rzymskokatolickiego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ukta 29	
213.	Ukta	dom	Ukta 3	
214.	Ukta	dom	Ukta 6	
215.	Ukta	dom	Ukta 8	
216.	Ukta	dom	Ukta 23	
217.	Ukta	dom	Ukta 30	
218.	Ukta	dom	Ukta 32	
219.	Ukta	dom	Ukta 55	
220.	Ukta	dom	Ukta 56	
221.	Ukta	dom	Ukta 58	
222.	Ukta	dom	Ukta 77	
223.	Ukta	szkoła w zespole szkoły	Ukta 70	
224.	Ukta	karczma obecnie dom	Ukta 36	
225.	Ukta	młyn w zespole młyna	Ukta 41	
226.	Ukta- Śwignajno	dworzec z magazynem spedycji kolejowej w zespole dworca kolejowego przy nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r	Śwignajno 5, 5a	
227.	Ukta- Śwignajno	budynek mieszkalny w zespole dworca kolejowego przy nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r	Śwignajno 6	
228.	Ukta- Śwignajno	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego przy nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r	Śwignajno 6	
229.	Ukta- Śwignajno	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego przy	Śwignajno 6	

		nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r		
230.	Ukta- Śwignajno	budynek mieszkalny w zespole dworca kolejowego przy nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r	Śwignajno 7	
231.	Ukta- Śwignajno	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego przy nieczynnym odcinku linii kolejowej Ełk – Ruciane-Nida – Mrągowo, 1898r	Śwignajno 7	
232.	Ukta	cmentarz ewangelicki	nad jeziorem wejsunek	A-2881 z 4.09.1989 r.
233.	Ukta	cmentarz ewangelicki rodziny Kowalewskich	na północ od drogi Ukta – Piecki przy drodze do Kadzidłowa	A-2878 z 4.09.1989 r.
234.	Ukta	cmentarz ewangelicki	po południowej stronie drogi Ukta – Piecki	A-2884 z 4.09.1983 r.
235.	Warnowo	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi	
236.	Wejsuny	kościół w zespole kościoła ewangelickiego	Wejsuny	
237.	Wejsuny	plebania	Wejsuny 37	
238.	Wejsuny	dom	Wejsuny 5	
239.	Wejsuny	dom	Wejsuny 13	
240.	Wejsuny	dom	Wejsuny 15	
241.	Wejsuny	dom	Wejsuny 41	
242.	Wejsuny	dom	Wejsuny 45	
243.	Wejsuny	dom	Wejsuny 80	
244.	Wejsuny	dom	Wejsuny 84	
245.	Wejsuny	karczma w zespole dawnej karczmy	Wejsuny 23	
246.	Wejsuny	budynek gospodarczy w zespole dawnej karczmy	Wejsuny 23	
247.	Wejsuny	szkoła w zespole szkoły	Wejsuny 17	
248.	Wejsuny	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Wejsuny 17	
249.	Wejsuny	cmentarz ewangelicki	w centrum wsi, po zachodniej stronie drogi do Rucianego	
250.	Wejsuny Leśniczówka	leśniczówka w zespole leśniczówki	Wejsuny 62	
251.	Wejsuny Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Wejsuny 62	
252.	Wejsuny Leśniczówka	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Wejsuny 62	
253.	Wejsuny Leśniczówka	cmentarz ewangelicki	w pobliżu leśniczówki, od zachodu	
254.	Wojnowo	cerkiew p.w. Zaśnięcia NMP, w zespole kościoła	Wojnowo 24	A-1489 z 2.09.1983 r.

		prawosławnego		
255.	Wojnowo	plebania w zespole kościoła prawosławnego	Wojnowo 24	A-1489 z 2.09.1983 r.
256.	Wojnowo	molenna staroobrzędowców		A-1459 z 17.03.1983 r.
257.	Wojnowo	molenna w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
258.	Wojnowo	dom zakonny w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
259.	Wojnowo	dom furtalny w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
260.	Wojnowo	dom furtalny w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
261.	Wojnowo	brama w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
262.	Wojnowo	budynek gospodarczy w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
263.	Wojnowo	budynek gospodarczy w zespole klasztorным staroobrzędowców	Wojnowo 76	A-1455 z 17.03.1983 r.
264.	Wojnowo	dom	Wojnowo 13	
265.	Wojnowo	dom	Wojnowo 17	
266.	Wojnowo	dom	Wojnowo 18	
267.	Wojnowo	dom	Wojnowo 39	
268.	Wojnowo	dom	Wojnowo 40	
269.	Wojnowo	dom	Wojnowo 41	
270.	Wojnowo	dom	Wojnowo 46	
271.	Wojnowo	dom	Wojnowo 48	
272.	Wojnowo	dom	Wojnowo 53	
273.	Wojnowo	dom	Wojnowo 63	
274.	Wojnowo	dom	Wojnowo 64	
275.	Wojnowo	cmentarz jednowierców	wokół cerkwi	
276.	Wojnowo	cmentarz parafialny staroobrzędowców	w kompleksie klasztorным, nad brzegiem jeziora Duś	A-1673 z 15.05.1986 r.
277.	Wojnowo	Cmentarz klasztorny staroobrzędowców	w pobliżu klasztoru, na wzgórzu	
278.	Wólka	dom	Wólka 2	
279.	Wólka	budynek inwentarski	Wólka 2	
280.	Wólka	dom	Wólka 7	
281.	Wólka	szkoła w zespole szkoły	Wólka 14	
282.	Wólka	budynek gospodarczy w zespole szkoły	Wólka 14	
283.	Wólka	cmentarz ewangelicki	po wschodniej stronie wsi pod lasem	

284.	Wólka	cmentarz ewangelicki rodzinny	po wschodnie stronie wsi, wśród pól	
285.	Wygryny	dom	Wygryny 17	
286.	Wygryny	dom	Wygryny 21	
287.	Wygryny	dom	Wygryny 22	
288.	Wygryny	dom	Wygryny 42	
289.	Wygryny	dom	Wygryny 46	
290.	Wygryny	dom	Wygryny 49	
291.	Wygryny	karczma w zespole dawnej karczmy	Wygryny 15	
292.	Wygryny	szkoła w zespole szkoły	Wygryny	
293.	Wygryny	młyn	Wygryny	
294.	Wygryny	cmentarz ewangelicki	\po zachodniej stronie drogi pomiędzy Zelwągami a Wygrynami	
294	Wygryny - Zydłagi	cmentarz ewangelicki	po wschodniej stronie drogi pomiędzy Zelwągami a Wygrynami	A-2898 z 5.09.1989 r.
296.	Zameczek	cmentarz ewangelicki	po południowej stronie drogi polnej do Iwanowa, tuż przy drodze	
297.	Zameczek	cmentarz ewangelicki	wśród pól, po południowej stronie drogi polnej do Iwanowa, tuż przy drodze	
298.	Zamordeje	cmentarz ewangelicki	po północnej stronie drogi do leśniczówki Czaple	
299.	Zamordeje	cmentarz ewangelicki	po południowej stronie drogi do leśniczówki Czaple	
300.	Zdróżno	leśniczówka w zespole leśniczówki	Zdróżno	A-4317 z16.02.2005 r
301.	Zdróżno	budynek gospodarczy w zespole leśniczówki	Zdróżno	A-4317 z16.02.2005 r
302.	Zdróżno	stodoła w zespole leśniczówki	Zdróżno	A-4317 z16.02.2005 r
303.	Zdróżno	piec chlebowy w zespole leśniczówki	Zdróżno	A-4317 z16.02.2005 r
303.	Zdróżno	cmentarz ewangelicki	po zachodniej stronie drogi naprzeciw leśniczówki Zdróżno	
304.	Droga Mikołajki Ukta aleja pomiędzy Nową Uktą a Uktą			
305.	Droga Piecki Ruciane Nida odcinek Gałkowo – Ruciane Nida			

TABELA 4

MIASTO I GMINA RUCIANE-NIDA. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH UJĘTYCH W
GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	Gmina	Miejsce	Nr w miejscowości	Numer obszaru	Nr na obszarze	Funkcja obiektu	chronologia
1	Ruciane Nida	Końcewo	1	25-73	45	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze okres nowożytny (XVII wiek)
2	Ruciane Nida	Końcewo	2	25-73	46	osada	okres wędrówek ludów
3	Ruciane Nida	Końcewo	3	25-73	47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pradzieje okres nowożytny (XVIII wiek)
4	Ruciane Nida	Ruciane	2	26-71	1	śląd osadnictwa	okres wczesnonowożytny (XVI wiek)
5	Ruciane Nida	Ruciane	3	26-71	2	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XV wiek) okres nowożytny (XVII wiek) okres nowożytny (XVIII wiek) okres późnonowożytny (XIX wiek)
6	Ruciane Nida	Ruciane	4	26-71	3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek) okres późnonowożytny (XIX wiek)
7	Ruciane Nida	Ruciane	5	26-71	4	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	Pradzieje okres nowożytny (XVII-XVIII wiek) okres późnonowożytny (XIX wiek)
8	Ruciane Nida	Wierzba	7	24-72	18	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
9	Ruciane Nida	Wierzba	8	24-72	19	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV-XV w.)

10	Ruciane Nida	Wierzba	9	24-72	20	osada (?)	średniowiecze-okres nowożytny (XV-XVI w.)
11	Ruciane Nida	Wierzba	10	24-72	21	osada (?)	późne średniowiecze (XIV- XV w.)